

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра богослов'я

КИЇВСЬКА ТРЬОХСВЯТИТЕЛЬСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ

Магістерська робота

**ЛІТУРГІЙНІ АСПЕКТИ ЖИТТЯ УГКЦ В ПЕРІОД СЛУЖІННЯ
ПРАВЕДНОГО МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО
(1901-1944 рр.) НА ОСНОВІ ЛЬВІВСЬКИХ
АРХИЄПАРХІАЛЬНИХ ВІДОМОСТЕЙ**

Студент 6-го курсу: бр. Олександр Рішко

Науковий керівник: вл. Андрій Хім'як,

ліценціат літургійного богослов'я

Київ – Княжичі 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ЛЬВІВСЬКІ АРХИЄПАРХІАЛЬНІ ВІДОМОСТІ.....	5
1.1. Історично-літургійні передумови життя УГКЦ в період перед початком служіння митрополита Андрея Шептицького	5
1.2. Видавництво літургійних книг і церковної літератури у Львівських Архиепархіальних Відомостях	8
1.2.1. Типики та церковні устави.....	8
1.2.2. Література для дяків та церковних хорів	11
1.2.3. Богослужбова і біблійна література	14
1.3. Божественна Літургія та святі таїнства як одна з основ літургійного життя Церкви.....	21
1.3.1. Літургія	22
1.3.2. Святі таїнства.....	32
1.4. Інші літургійні тематики Архиепархіальних Відомостей	37
1.4.1. Богослужбові приписи	37
1.4.2. Розпорядження для дяків	43
1.4.3. Піст та інші літургійні аспекти життя Архиепархії.....	45
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ ЛІТУРГІЙНИХ ПИТАНЬ ПІСЛЯ ВИХОДУ УГКЦ З ПІДПІЛЛЯ НА ОСНОВІ БЛАГОВІСНИКА ВЕРХОВНОГО АРХИЄПІСКОПА (1989-2021 рр.)	53
2.1. Рішення Синодів УГКЦ щодо тих самих літургійних питань, які заторкалися у Архиепархіальних Відомостях	53
2.1.1. Видавництво літургійних книг і церковної літератури	54
2.1.2. Літургія, святі таїнства і треби	64
2.1.3. Церковні свята та інші літургійні рішення Синодів УГКЦ	70
2.2. Літургійні канони Канонів партикулярного права УГКЦ.....	79
ВИСНОВОК	88
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	91

ВСТУП

Літургійне життя Української Греко-Католицької Церкви є невід'ємною частиною духовної та культурної спадщини Христової Церкви і нашого народу зокрема. Серед видатних постатей, які внесли вагомий внесок у розвиток УГКЦ, особливе місце займає праведний митрополит Андрей Шептицький.

Актуальність даної роботи полягає в дослідженні Львівських Архиепархіальних Відомостей в часі перебування на митрополичому престолі митрополита Андрея (1901-1944 рр.), щоб завдяки ним вивчити літургійний досвід нашої Церкви цього періоду у визначенні важливих літургійних тематик, проблем, відповідей і реакцій Церкви на них. Дане дослідження має практичну цінність для сучасної УГКЦ, оскільки надані джерела, такі як Львівські Архиепархіальні Відомості, відображають служіння, діяльність та спадщину великого мужа Церкви – митрополита Андрея Шептицького. Черпаючи з них, ми отримаємо багато цінних думок, які досі залишаються актуальними для нашої Церкви та допоможуть нам у покращенні літургійного життя в сучасних умовах.

Основною метою даного дослідження є показати цінність і актуальність літургійного життя нашої Церкви в часи митрополита Андрея Шептицького, яке відобразилося як невід'ємна частина різних публікацій у щорічних випусках Львівських Архиепархіальних Відомостей.

Для кращого висвітлення теми виділимо наступні завдання:

- Аналіз Львівських Архиепархіальних Відомостей як джерела інформації про літургійні аспекти життя УГКЦ за часів митрополита Андрея (1901-1944 рр.).
- Використання відповідних методів дослідження для систематизації та узагальнення зібраної інформації в тематичні літургійні рубрики.
- Аналіз рішень Синодів УГКЦ після виходу з підпілля (1989-2023 рр.), включаючи літургійні канони Канонів партикулярного права УГКЦ, з

метою виявлення відповідностей до Львівських Архиєпархіальних Відомостей та актуальності літургійних питань.

Для написання даної дипломної роботи методологічною основою будуть історичний метод, аналіз та узагальнення.

Межі роботи виділені періодом від 17 січня 1901 до 1 листопада 1944 р., період служіння праведного митрополита Андрея як Глави УГКЦ, а також періодом після виходу УГКЦ з підпілля від 1989 р. до сьогодення.

З огляду на поставлені завдання, у даному науковому дослідженні буде приділена увага літургійній спадщині митрополита Андрея, особливо відображеній у Львівських Архиєпархіальних Відомостях. Ці архівні документи стануть основним джерелом для розуміння та аналізу цієї спадщини. Крім того, в дослідженні будуть враховані історичні аспекти та література, які допоможуть контекстуалізувати життя Церкви перед приходом митрополита Андрея на Львівську кафедру. Щоб показати актуальність досліджених тем, будуть розглянуті літургійні рішення та постанови Синодів Єпископів УГКЦ та Архиєрейських Синодів УГКЦ в Україні у період після виходу УГКЦ з підпілля (1989-2023 рр.), що також дасть змогу вивчити сучасні підходи Церкви до літургійних питань.

РОЗДІЛ 1

ЛЬВІВСЬКІ АРХИЄПАРХІАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1. Історично-літургійні передумови життя УГКЦ в період перед початком служіння митрополита Андрея Шептицького

Митрополиче служіння Андрея Шептицького було складним через зовнішні обставини, з якими він стикався. В своїй діяльності він зважав на політичну та церковну ситуацію, яка змушувала його звертати увагу як на Рим, так і на Відень, а також на польську та українську громади. У таких умовах було важко реалізовувати свої ідеї, але владика Андрей працював на межі своїх можливостей, намагаючись діяти на користь інтересів українського народу та Церкви, особливо коли це стосувалося літургійних питань.

Австрія, як католицька держава, гарантувала галицьким українцям повну свободу совісті. Вона також підтримувала їх у протистоянні автономістським тенденціям поляків, конкуруючи з проросійськими тенденціями серед частини духовенства та інтелігенції. Однак, це сприяння російській культурі створювало певну релігійну небезпеку. Українська національна ідея почала розвиватися лише у другій половині XIX століття, після 1860 року, і всі ці обставини також впливали на літургійні питання загалом¹.

З другої половини XIX ст., коли галицьке суспільство перебувало на розі різних процесів національного самовизначення, виникали дискусії щодо «чистоти обряду». Ці суперечки були тісно пов'язані з обговореннями про культурно-національну орієнтацію. Обрядові форми ставали символами національної ідентичності, а їх дотримання розглядалося як ознака патріотизму².

Одна з основних відмінностей між обрядовим рухом XIX ст. та процесом візантинізації Церкви за часів митрополита Шептицького полягала в мотивації

¹ Див. Ленчик В. *Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий*. Львів 2001, 390.

² Див. Кісь Н. *Пам'ять та ідентичність українських греко-католиків. Про джерела історичної політики УГКЦ*. Львів 2018, 184.

прихильників східного обряду. У ХІХ ст. цей напрям підтримували представники русофільського табору, які пропагували релігійну, культурну та історичну єдність галицьких русинів та росіян. У деяких випадках це навіть призводило до конверсії до православ'я. Пізніше прихильники візантинізації виступали як українофіли, що підтримували українські погляди³.

На жаль, протягом тривалого періоду прихильники літургійного очищення одночасно прийняли розкольницькі ідеї, що стосувалися відношень з Римом. Зокрема, Кирило Терлецький та Іван Наумович стали відомими особами, які піддалися розколу: Кирило Терлецький розірвав єдність з Римом у 1889 р., а Іван Наумович – у 1891 році⁴.

В історії Української Церкви насправді існувала серйозна загроза релігійного сепаратизму. Навіть сам тодішній львівський митрополит, Йосиф Сембратович (1868-1882), який був відомим русофілом, був змушений на вимогу австрійського уряду подати у відставку та піти на емеритуру, і Святий Престол підтримав ці наміри Відня⁵.

22 грудня 1882 року Йосиф Сембратович був призначений титулярним єпископом Теодозіополіса та переїхав до Риму. Щоб забезпечити його активною діяльністю, Священна Конгрегація в Справах Поширення Віри висловила йому пропозицію очолити комісію з вивчення літургійних книг, які на той час були у вжитку у греко-католиків. Також адміністратору Львівського престолу, Сильвестру Сембратовичу, який був родичем Йосифа, було рекомендовано створити аналогічну комісію у Львові⁶. Ця комісія, як паралельна попередній структура нижчого рівня, була покликана до праці в самому Львові, однак

³ Див. Кісь. *Пам'ять та ідентичність українських греко-католиків*, 184.

⁴ Див. Ленцик. *Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий*, 390.

⁵ Див. Небесняк Є. *Митрополит Андрей, Обширне популярне видання про галицького митрополита Слугу Божого Андрея Шептицького (1865-1944)*. Рим-Львів 2003, 233.

⁶ Див. Ленцик. *Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий*, 390.

результатом її праці була повна відсутність будь-яких конкретних напрацювань для розв'язання цього важливого питання⁷.

Саме під проводом митрополита Сильвестра виходять у світ Львівські Архиепархіальні Відомості (далі – Відомості), які стали офіційним органом церковної влади у Львівській Архиепархії (далі – Архиеп.) з 1889 по 1944 рр. Публікації у Відомостях відображали важливі події, пов'язані з життям греко-католицької Церкви. Вони стосувалися, наприклад, повідомлень про рукоположення нових священиків, відкриття нових церков, важливі події в житті парафій та духовних установ, оголошення, звіти про діяльність Архиеп. і зокрема парафій, листування, катехизмові матеріали, пастирські послання тощо. Відомості були важливим джерелом інформації, а також допомагали у зборі статистичних даних про церковне життя Церкви. У своїй сутності Відомості виконували роль засобу зв'язку та спілкування між керівництвом Архиеп. (далі – керівн. Архиеп.), духовенством та парафіянами.

17 грудня 1900 р. папа Лев XIII іменував Станіславського єпископа Андрея Шептицького Галицьким митрополитом, а 17 січня 1901 року відбулася його інтронізація в архикатедральному соборі св. Юрія Побідоносця у Львові⁸. Після приходу на Львівський митрополичий престіл митрополита Андрея (1900-1944 рр.) Відомості продовжили своє існування, ба навіть зазнали свого найбільшого розквіту. Всі майбутні послання митрополита, у яких передана вся спадщина «великого мужа» Церкви, публікувалися саме у Відомостях. Особлива увага публікацій приділялася літургійним питанням, і їх було доволі багато, про що мова йтиме впродовж цілого розділу. Нажаль після смерті митрополита Шептицького Відомості припинили своє існування.

⁷ Див. Небесняк. *Митрополит Андрей, Обширне популярне видання про галицького митрополита Слугу Божого Андрея Шептицького (1865-1944)*, 233.

⁸ Див. Назарко І. *Київські і Галицькі митрополити. Біографічні нариси (1590-1960)*. Торонто 1962, 227.

1.2. Видавництво літургійних книг і церковної літератури у Львівських Архиєпархіальних Відомостях

Першою темою, яку буде розглянуто у Відомостях, є видавництво літургійних книг і церковної літератури. Видавництво богослужбової літератури було одним з ключових завдань у процесі оновлення літургійного життя Церкви, зокрема Львівської Архиєпархії, за період служіння митрополита Андрея Шептицького. Кожен тираж літургійних книг і загалом церковної літератури вимагав значної праці та зусиль багатьох людей. Ініціатива видання книг переважно походила від духовенства та мирян, а іноді навіть самого видавництва. Керівн. Архиєп. старалося апробувати кожне видання, перш ніж благословити його для використання у всій Архиєпархії або навіть у всій Митрополії, за умови позитивного висновку всіх єпископів-ординаріїв. Дослідження цієї теми спрямоване на встановлення, які саме літургійні книги і церковна література видавалися протягом того періоду, яким чином на це реагував церковний провід і як це впливало на літургійне життя Церкви в цілому. Ця тема має важливе значення, оскільки вивчення видавництва літургійних книг і церковної літератури дозволить нам краще розуміти процес оновлення літургійного життя та змін, які відбувалися під керівництвом митрополита Андрея Шептицького. Також це дасть можливість з'ясувати, які ресурси були використані для цього видавництва, які ідеї та напрями були популярні у той час, а також як це вплинуло на практику богослужінь та духовне життя вірян.

1.2.1. Типики та церковні устави

Розпочнемо з типиків, які є фундаментальною літературою для розуміння і правильного виконання уставу богослужінь у східній Церкві. Основним загальноприйнятим типиком, яким користується Українська Греко-Католицька Церква (далі – УГКЦ) є Типик о. Ісидора Дольницького, який був опублікований у 1899 р. Першу згадку про нього, в часи приходу митрополита Андрея Шептицького на Львівську кафедру, знаходимо у Відомостях за 1902 рік. У цьому повідомленні зазначається, що о. Ісидор Дольницький, який на той час був

духівником Львівської семінарії, уклав і видав Типик. Цей Типик містив в собі випадки богослужень на весь літургійний рік⁹.

Вдруге про Типік Дольницького згадується у ч. 43 Відомостей за 1903 р., коли митрополичий ординаріат (далі – митр. ордин.) ще раз поручає душпастирям Львівської Архиеп. придбати для своїх парафій цей Типик¹⁰. Опісля, вкінці Відомостей, у ч. 104, керівн. Архиеп. ще раз нагадує про важливість придбання Типика, який має в собі не лише дотичні постанови Львівського провінційного Синоду¹¹ і тодішні звичаї, але і взагалі всі можливі випадки богослужінь. Зазначається, що о. Ісидор увесь чистий дохід з продажу Типика дає на будову монастиря сестер василіянок у Словіті, тому пожертва за купівлю цієї літургійної праці могла послужити на розбудову Церкви, не тільки духовно, але і фізично¹².

Останній раз про поручення придбання Типика Дольницького для всього духовенства митр. ордин. нагадує через чотири роки, у Відомостях за 1907 р. Там наголошується про полегшення закупівлі через зниження ціни на самі книги. Таку «акцію» о. Ісидор зробив у зв'язку з 50-літтям свого священства¹³.

Наступним типиком, про який згадується у Відомостях, є Перемиський Типик. До відомості духовенства подається інформація про друк нового Типика:

«Типиконъ сирічь Уставъ церковнаго пінія, третімъ тисненіємъ напечатанъ въ Перемышли в книгопечатни рускаго Собора Крилошанъ г. 1903. Въ примічаніяхъ указано рішення Львоваго провінціального Синода, егоже уставъ положень при конци типіка. При содійствіи о. Василя Романовскаго бывшого духовника Сіменища Перемышльскаго...»¹⁴.

Повідомляється, що Перемиський Типик складений на основі попередніх друкованих і рукописних уставів. Перше видання цього Типика вийшло друком у 1852 р., а вже друге у 1870 р. і було більш розширене. Це видання, яке керівн. Архиеп. пропонує духовенству у ч. 94 цих Відомостей, є третім по рахунку.

⁹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1902, 81.

¹⁰ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1903, 77.

¹¹ Див. *Чинности и Рішеня рускаго провінціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ 1891*. Львів 1891, 265.

¹² Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1903, 145.

¹³ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1907, 63.

¹⁴ Львівські Архиепархіальні відомості. 1903, 134.

Щодо структури, то уставові частини Перемиського Типика, які взяті з перших двох видань, залишені без змін. На початку подано порядок чинів богослужень і точний устав Божественної Літургії св. Івана Золотоустого. У примітках додано рішення, а вкінці подано цілий устав Львівського Синоду¹⁵.

Щодо інших частин Типика, то потім митр. ордин. подає нові додані частини з Мінеї і Тріоді. В частині з Мінеї додано декілька нових уставів:

«1) На Вхід у храм Пресв. Богородиці, 2) На передсвяття і сам празник Непорочного зачаття Пресв. Богородиці після уставу з Типика Дольницького, 3) На віддання празника Різдва ГНІХ, 4) На Богоявлення додано точніший устав освячення води, 5) На св. ап. і єванг. Йоана Богослова, 6) На св. рівноап. Костянтина і Олени і устав 7) рівноап. Кирилу і Методію»¹⁶.

В частині з Тріоді додано: «1) Устав поставлення Гробу Господнього з рукописного уставу XVI ст., 2) Розширено устав на Пасху, 3) Подано точний устав празника Пресвятої Євхаристії згідно рішень Львівського Синоду»¹⁷.

Починаючи з 1910 р. керівн. Архиєп. починає друкувати церковний устав для цілої Митрополії. Перше повідомлення про це знаходимо у ч. 84 Відомостей за 1910 р., коли повідомляється про друк уставу на 1911 рік¹⁸. Цим започатковується друк церковного уставу для парафій Архиєпархії і на наступні роки.

У Відомостях за 1911 р. повідомляється, що «за згодою єпископських ординаріатів в м. Перемишлі та м. Станіславові буде видано у 1912 р. повний церковний устав, як додаток до шематизму, в окремій брошурі»¹⁹. Потім у ч. 86 цих же Відомостей публікується інформація про те, що невдовзі до деканальних урядів буде розісланий типик призначений для вжитку на кожній парафії у 1912 р. Цей типик також буде долучений до шематизму за 1912 р. для особистого вжитку духовенства²⁰.

Наступного року, у Відомостях за 1912 р., митр. ордин. публікує заклик до священників Архиєп., щоб до кінця квітня надіслати свої напрацювання для

¹⁵ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1903, 134.

¹⁶ Львівські Архиєпархіальні відомості. 1903, 134.

¹⁷ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1903, 134.

¹⁸ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1910, 103.

¹⁹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1911, 98.

²⁰ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1911, 141.

уставу на 1913 рік²¹. Аналогічний заклик публікується у Відомостях за 1913 р. Тут його називають «Конкурсом на Устав». Керівн. Архиеп. закликає духовенство, яке працює на «обрядовій ниві», тобто розуміється на обряді і уставі, надіслати свої пропозиції щодо Архиеп. типика на 1914 р. до червня 1913 року²².

Після декількох років публікацій про друк церковних уставів настає затишся. Від 1913 р. до 1920 р. ніяких повідомлень стосовно цієї теми у Відомостях не було. І тільки у 1920 р. з'являється нова звістка. Повідомляється, що Ставропігійний Інститут у Львові, який часто видавав для Львівської Архиеп. богослужбові книги, видав своїм накладом «Скорочений устав богослужень з календарем» на рік 1921, який уклав о. Омелян Горчинський. Благословіння на устав дали всі три єпископи Митрополії. Митр. ордин. з уваги на необхідність такої книги для душпастирів, церковних співців та кожного, хто хоче брати живу участь в богослуженнях, закликає всіх придбати цей устав богослужень у видавництві Ставропігії²³.

Останньою публікацією на тему церковного уставу є Відомості за 1926 р. Тут митр. ордин. закликає придбати для парафій церковний устав на 1927 р., який уклав той самий о. Горчинський, що і минулого року, проте видав його вже у видавництві «Власна Допомога» у Львові²⁴. На цьому публікації про видавництво типиків і церковних уставів у Відомостях завершуються.

1.2.2. Література для дяків та церковних хорів

Наступною цікавою літургійною темою Відомостей є видавництво літератури для дяків/церковних співців і церковних хорів. Ця тема була дуже важливою для організації співу в усіх парафіях Львівської Архиеп. Видання спеціальних книг і нотних матеріалів для дяків, співців і хорів мало на меті забезпечити правильне виконання музичної частини богослужінь та покращити якість співу. Ця

²¹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1912, 25.

²² Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1913, 62.

²³ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1920, 48.

²⁴ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1926, 7.

ініціатива відповідала потребам та прагненням Церкви піднести служіння співців та хорів на вищий рівень. Видання літератури для дяків та співців включало в себе спеціально підготовлені музичні композиції, пісні, ноти, технічні вказівки та інші матеріали, які допомагали удосконалити співоче виконання та зберегти музичну спадщину Церкви. Видавництво такої літератури мало значний вплив на розвиток музичної культури Церкви, сприяючи збереженню та передачі багатовікової спадщини церковного співу. Ця ініціатива підкреслює важливість музичної складової у богослужінні та ролі співців і хорів у створенні особливої духовної атмосфери під час богослужінь.

Першу публікацію на цю тему знаходимо у Відомостях за 1902 р. Повідомляється, що гімназійний вчитель з м. Коломиї Семен Дорундяк видав два збірники церковних творів. Перший – церковних пісень, а другий – літургійних пісень, для сільських і міських хорів. Керівн. Архиеп. благословляє ці збірники до вжитку у всіх парафіях та школах і поручає закупівлю цих примірників для сільських та міських парафіяльних хорів. Замовити ці збірники можна було особисто у автора в Коломиї²⁵.

Вже наступного року, у ч. 85 Відомостей за 1903 р., митр. ордин. поручає духовенству закупівлю до парафіяльних бібліотек нового «Церковного напівника». Цей напівник був складений Ігнатієм Полотнюком, колишнім управителем церковного хору у м. Станіславів (нині м. Івано-Франківськ). Ігнатій Полотнюк помер до цього часу, і отримані кошти з цього замовлення були призначені для допомоги його вдові Катерині Полотнюк, яка перебувала у скрутному матеріальному становищі²⁶. Це поручення свідчить про турботу керівництва Архиепархії про долю родини автора «Церковного напівника». Протягом наступних років ми знаходимо повторення цього повідомлення в

²⁵ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1902, 116.

²⁶ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1903, 120.

інших випусках Відомостей за 1907 р.²⁷, 1912 р.²⁸ та 1926 рік²⁹, що свідчить про продовження підтримки Катерини Полотнюк та подальшу працю для поширення «Церковного напівника» серед парафій. Ці повторні поручення свідчать про визнання цінності та користі цього літературного видання для Церкви та її вірних.

Третьою літургійною літературою для дяків і церковних хорів, яку митр. ордин. благословляє до вжитку, був «Співаник школяра». Поручення цього співаника було опубліковане у Відомостях за 1905 р. Автором був катехит народних шкіл о. Петро Пилипець. Керівн. Архиеп. доручило духовенству поширювати цей співаник серед молоді³⁰. Опісля, у Відомостях за 1906 р., митр. ордин. ще раз нагадував священнослужителям і катехитам про купівлю цього збірника церковних пісень³¹.

Далі у 1910 р. у видавництві Отців Василіян у м. Жовкві виходить друком «Церковний співаник» для шкільної молоді, який упорядкував о. Іван Кипріян. Розповідається, що цей співаник мав у собі співи з різних церковних богослужень: «сей співаникь зміщає головнійши співы з вечірні, утрени, литургии, співы по литургии, перед наукою и по науці і въ інших нагодах, многая літа и похоронни»³². Керівн. Архиеп. поблагословило його для розповсюдження серед молоді, в якій завжди вбачало майбутнє цілої Церкви, а особливо коли це стосувалося продовження традиції народного співу.

У Відомостях за 1918 р. митр. ордин. поручає всьому духовенству придбати для своїх церков нотне видання о. Йосифа Мартинкова «Повна всенародна Літургія Івана Золотоустого», яке, як зазначається, було укладено на два голоси, на мелодії відомих композиторів. Керівн. Архиеп. сподівалося, що це видання і

²⁷ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1907, 133.

²⁸ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1912, 16.

²⁹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1926, 8.

³⁰ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1905, 71.

³¹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1906, 39.

³² Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1910, 93.

справді стане «всенародним», позаяк мелодії називали «легкими до виконання», що кожен церковний хор, дяк і навіть прості вірні змогли б їх вивчити³³.

Наступне видання, опубліковане у Відомостях за 1922 р., було зроблене виключно для церковних хорів. Композитор Станіслав Людкевич уклав для мішаних хорів «Збірник літургійних і церковних пісень» на основі народних мотивів. Митр. ордин. поручив диригентам церковних хорів придбати для своїх храмів цей збірник у друкарні Ставропігійного Інституту³⁴.

Через два роки композитор Я. Ярославенко видав нову партитуру на мішаний хор до тексту «Служби Божої», яку, припускається, він міг видати раніше, але про це у Відомостях за минулі роки нічого не публікувалося. Керівн. Архиеп. заохочувало придбати цю партитуру всім церковним хорам³⁵.

Останньою публікацією у Відомостях, яка поручалася для церковних хорів, були духовно-музичні твори о. Й. Кишакевича ч. 21 Служба Божа на західно-українські церковно-народні наспіви на мішаний хор³⁶. На цьому завершилися публікації на тему видавництва літератури для дяків та церковних хорів, проте не завершилася сама тема служіння дяків і публікації про них, про що йтиме мова згодом.

1.2.3. Богослужбова і біблійна література

Останніми серед всіх будуть проаналізовані публікації на тему богослужбової та біблійної літератури. Друк нової богослужбової та біблійної літератури став значимим доповненням до розмаїття літургійного книгодрукування у Львівській Архиеп. за часів митрополита Шептицького. Відомості містять описи публікацій на цю тему, які відігравали важливу роль у збагаченні літургійного життя Церкви. Розповсюдження нової богослужбової та біблійної літератури підтримувалося керівн. Архиеп., що свідчило про їхнє розуміння важливості цих видань для розвитку літургійного життя та духовного зростання вірян.

³³ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1918, 96.

³⁴ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1922, 6.

³⁵ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1924, 69.

³⁶ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1933, 44.

Вперше інформацію про друк біблійної літератури знаходимо у Відомостях за 1903 р. Тут митр. ордин. розміщує так звану «Відозву» від редактора видавництва Богословської бібліотеки у Львові Олександра Бачинського. У Відозві розповідається про початок роботи над новим перекладом Святого Письма і Псалтиря на церковнослов'янську і тогочасну народну мову. Редактор запрошує священнослужителів якнайбільше рекламувати ці видання на своїх парафіях, щоб заохотити більшу частину мирян до передплати. Зрештою саме передплата гарантувала отримання книг за дешевшою ціною, ніж вони мали би бути після завершення друку³⁷.

Митр. ордин. у відповідь на цю «Відозву» просить духовенство поширювати ці видання серед вірних, зокрема через постійну проповідь про важливість книг Святого Письма та Псалтиря. На кінець керівн. Архиеп. просить всіх священнослужителів надіслати через свої деканати список всіх передплатників з кожної громади³⁸.

Пізніше в ч. 93 цих же Відомостей митр. ордин. публікує нову «Відозву», яку надіслало Видавництво богословської бібліотеки у Львові. В цій «Відозві» повідомляється, що «Новий Завіт» церковнослов'янською мовою з перекладом на народну мову і поясненнями, а також Псалтир, вже готові до друку і вкінці цього року (1903 р.) і на початку наступного (1904 р.) будуть надіслані до всіх передплатників. Після січня ціна на книги мала збільшитись, тому Видавництво заохочувало встигнути здійснити передплату. Керівн. Архиеп., в свою чергу, закликало духовенство повідомити своїх парафіян і заохотити їх купляти обидві книги³⁹.

Наступними митр. ордин. благословляє для використання Архиеп. клиром нові видання Ставропігійного Інституту: «Іерейський молитвослов» (в малому форматі) та «Чин Парастасу і погребення мирян». Повідомляється, що нові видання відрізняються від попередніх збільшеним шрифтом, який є

³⁷ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1903, 21.

³⁸ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1903, 21.

³⁹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1903, 134.

доступнішим для читання. Також у цих виданнях нова редакція текстів і додані Євангелія, які читаються під час похоронних процесій⁴⁰.

Ще одним Псалтирем, який митр. ордин. поручає для духовенства, був «Розширений псалтир» о. Олексія Слюсарчука, виданий у Жовкві у друкарні Отців Василян. Псалтир оригінально був надрукований церковнослов'янською мовою, проте мав одну цікаву новинку – у паралельних колонках були пояснення написані народною мовою. Також повідомлялося, що книга мала додаток про церковні богослужіння, їх значення і список псалмів на всякі потреби, як для вірних, так і для духовенства. Керівн. Архиєп. поручає «Розширений псалтир» священникам, мирянам, а також закликає мати такий псалтир у всіх парафіях і читальнях, щоб якнайбільше поширити книгу між народом⁴¹. Через два роки митр. ордин. з посиланням на розпорядження дане у ч. 80 Відомостей за 1904 р. ще раз нагадує духовенству про купівлю для своїх парафій «Розширеного псалтиря» Слюсарчука⁴².

У 1905 р. у Відомостях з'являється повідомлення про друк нового виправленого Службника. Митр. ордин. повідомляє, що новий Службник містить в собі внесені поправки після рішень Львівського провінційного Синоду 1891 р. і вийде друком у видавництві Ставропігійного Інституту⁴³.

Наступний 1906 р. стає багатим на видання базової богослужбової літератури, яку повинна мати кожна парафія. Насамперед у Ставропігійному Інституті виходить друком видання нового «Апостола», який керівн. Архиєп. поручає для вжитку на всіх парафіях⁴⁴. Опісля, Ставропігійний Інститут друкує «Посну Тріодь», яку митр. ордин. так само поручає до закупівлі всім парафіям⁴⁵. Останнім у 1906 р. виходить друком нове видання Іерейського молитвослова. Повідомляється, що у молитвослові є деякі практичні зміни згідно рішень

⁴⁰ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1903, 24.

⁴¹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1904, 165.

⁴² Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1906, 38.

⁴³ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1905, 71.

⁴⁴ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1906, 65.

⁴⁵ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1906, 93.

вищезгаданого Львівського провінційного Синоду, і потреби священників, тому видання благословляється для вжитку⁴⁶.

Відомості за 1907 р. мають всього одне повідомлення про богослужбове книгодрукування. Виходить нове видання «Квітної Тріоди» у друкарні Ставропігійного Інституту у Львові, про яке повідомляється у ч. 91 цих Відомостей і яке митр. ордин. благословляє для використання⁴⁷.

Опісля цього, у Відомостях за 1909 р., знову з'являються публікації про о. Ісидора Дольницького, тільки тут вже не по темі його Типика, а у справі видання «Служби Пресвятому Серцю Ісуса Христа», яку отець уклав для Архиепархії. Повідомляється, що ця служба вийшла друком у Жовкві у друкарні Отців Василіян і буде частиною Типика, про який згадувалося раніше, тому поручається до закупівлі для кожної парафії⁴⁸.

Наступного року (1910 р.) о. Ісидор випускає в додатку до «Служби Серцю Христовому» ще нові богослужбові праці, які є апробованими церковною владою і благословляються до вжитку для духовенства:

«...1) Служба св. Йосифу Обручнику; 2) Акафіст до Серця Христового; 3) Акафіст св. Йосифу Обручнику; 4) Акафіст свв. Йоакиму і Анні; 5) Акафіст св. ап. і еванг. Йоану Богослову; 6) Про Братство Введення у храм Пресвятої Богородиці і про чесноти Богородиці, що може послужити для богородичних проповідей»⁴⁹.

Згодом у 1912 р. вищезгаданий Ставропігійний Інститут має намір перевидати церковні книги Трефологійон, Мінею місячну і Євангеліє у великому і малому форматі, тому через митр. ордин. просить повідомити по парафіям, чи є потреба у виданні цих книг, і яким приблизно накладом⁵⁰. Такі повідомлення повторюються у ч. 60 і ч. 79 цих же Відомостей, що дає зрозуміти важливість намірів видання тих богослужбових книг.

Революційним можна назвати рішення митр. ордин. у справі читання Євангелія українською мовою на Пасху. Про такий намір керівн. Архиеп. заявляє у Відомостях за 1918 рік. Важко сказати чи були такі спроби до цього, але тут

⁴⁶ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1906, 116.

⁴⁷ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1907, 133.

⁴⁸ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1909, 119.

⁴⁹ Львівські Архиепархіальні відомості. 1911, 73.

⁵⁰ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1912, 25.

вже бачимо конкретні наміри розпочати читання Євангелія на Літургії тогочасною народною мовою. Митр. ордин. заявляє, що під час Літургії в сам день Пасхи можна читати Євангеліє не тільки церковнослов'янською, але додатково і народною українською мовою. Апробований текст перекладу Євангелія на українську можна було придбати у книгарні Ставропігійного Інституту⁵¹.

У 1925 році виходять досить важливі богослужбові книги. Перша з них мала би бути частиною Требника, але в цьому випадку видається окремо. Мова йде про «Чин св. тайни вінчання», який видав о. д-р. Тит Мишковський⁵². Сам автор, як побачимо згодом, готував повний Требник. Наступною є «Книга Псалмів» перекладу о. др. Я. Левицького⁵³. І третім виданням митр. ордин. поручає книгу Євангеліє в малому форматі видавництва Ставропігійного Інституту⁵⁴.

На видавництво повного Требника о. Титу Мишковському знадобилося два роки після першого видання самого «Чину св. тайни вінчання». На цей раз духовенству поручається повний Требник опрацьований обрядовою комісією під проводом самого митрополита Андрея. Цей Требник уклали на основі старих Требників, згідно рішень Львівського провінційного Синоду 1891 р., видання Ставропігійного Інституту у Львові⁵⁵. Тут бачимо, що Львівський Синод став рушійною силою для нового видання і передруку богослужбової літератури, що позитивно відобразилося на літургійному житті Архиеп. загалом.

Опісля у 1927 р. о. М. Баричко видав Акафіст Благовіщенню Пресвятої Богородиці у друкарні Отців Василян у Жовкві⁵⁶. На перший погляд такі видання губляться серед якихось більших, серйозніших, але в підсумку кожна «крупинка» складає повну картину літургійно-обрядовго життя і безперечно працює на благо вірних і загалом всієї Церкви.

⁵¹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1918, 43.

⁵² Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1925, 54.

⁵³ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1925, 54.

⁵⁴ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1925, 6.

⁵⁵ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1927, 16.

⁵⁶ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1927, 16.

Через 25 років після видання Службника 1905 р., керівн. Архиеп. подає звістку про видання нового. Цією звісткою стала публікація брошури під назвою «Нове видання Службника». Її видав о. д-р. Спирідіон Картуха і вона була, напевно, першим кроком до введення нового Службника для загального вжитку. Повідомляється, що у брошурі йдеться про правила правопису і мови, зміни в дотеперішнім тексті, які допомагають якнайкраще зрозуміти церковнослов'янські тексти Літургії⁵⁷.

Повідомлення про видання самого Службника знаходимо вже у Відомостях за 1931 р. Тут митр. ордин. поручає всім парафіяльним урядам Архиеп. вживати при служінні Божественної Літургії новий Службник, який вже апробований всіми єпархіями Митрополії. Наголошується, що кожна парафія має постаратися купити бодай один примірник Службника для своєї парафії. Замовити і купити його можна в канцелярії митр. консисторії⁵⁸.

На цьому видання літератури не завершується. Цього ж 1931 р. у Відомостях публікується поручення для всіх парафіяльних урядів щодо закупівлі нового «Євангелія Апракос», виданого Ставропігійним Інститутом. Це Євангеліє подається як друга частина до Службника, який в цьому році благословили до вжитку у керівництві Архиеп. Наголошується, що Євангеліє Апракос повинно бути на престолі у кожній парафії, де відправляється Літургія⁵⁹.

У Відомостях за 1933 р. бачимо публікацію поручення митр. ординаріатом Св. Письма Старого Завіту, I, (П'ятикнижжя) перекладу о. д-ра Ярослава Левицького⁶⁰. Таке ж повідомлення повторюється у Відомостях за 1936 рік⁶¹.

Останню публікацію по цій темі знаходимо у Відомостях за 1942 р. Мова йде про послання митрополита Андрея «Видання нового Службника» до духовенства і вірних. У цьому посланні владика розповідає, що вийшло нове римське видання Службника, за що окремо дякує Римській Конгрегації і Св.

⁵⁷ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1930, 25.

⁵⁸ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1931, 16.

⁵⁹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1931, 9.

⁶⁰ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1933, 135.

⁶¹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1936, 61.

Престолові. Першим плюсом митрополит називає окремішність цього видання від інших, які були як для священнослужителів, так і для вірних: «З одної сторони сам факт, що наше Духовенство зачне уживати Службника, в якому поміщена тільки служба священника і диякона, причиниться до розділення тої служби від усього того, що належить до дяка, зглядно до віруючого народу». Також владика Андрей сподівається, що новий Службник буде одним з чинників боротьби з латинізацією: «Положить раз і назавжди кінець практиці запозичати з латинського обряду деякі західні звичаї. Таким звичаєм було друкувати Службники, в яких містився Апостол, Євангеліє, тропарі, кондаки, антифони, прокімени тощо, цілого року»⁶².

Ще одним корисним аспектом нового римського видання Службника Шептицький бачив припинення розділення обряду, щоб бути подібними до православних: «Новий Службник закінчить раз назавжди зміни в обрядах, які могли би змодифікувати з часом літургійне наше право і розбити обряд нашої Церкви на відмінні єпархіяльні обряди, ріжні від того обряду, який уживають наші нез'єдинені брати». Опісля митрополит пояснює, що дане видання дасть можливість зрозуміти, що греко-католики мають свободу в літургійних питаннях і Св. Престіл нічого нашій Церкві не нав'язує:

«Раз назавжди наші брати нез'єдинені зрозуміють теж, що Ап. Престіл не тільки не наміряє накинути нам латинського обряду, але дбає про те, щоби наші обряди були заховувані без ніяких змін. Від Берестейської унії лишав нам Ап. Престіл широку свободу, висказуючи тільки бажання, щоби ми наші обряди і звичаї заховували без змін. А ми самі, уживаючи тої свободи, з часом розділилися в обрядових практиках, бо деякі з наших священників трималися одних, а деякі знову інших обрядових звичаїв»⁶³.

Ну і насамкінець владика Андрей ділиться тим, що це видання було здійснене на його прохання разом з єпископами, щоб завдяки ньому унормувати обряд: «Тому ми самі, себто наші Єпископи, просили Ап. Престіл, щоб усунув ті різниці в практиках і своїм рішенням усталив норму обрядів в Богослужбах. На наше прохання велів св. Отець видати усі наші церковні книги, з котрих перша

⁶² Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1942, 100.

⁶³ Львівські Архиепархіальні відомості. 1942, 100.

появилася оце Служба св. Йоана Золотоустого»⁶⁴. На цьому публікації щодо богослужбової і біблійної літератури у Відомостях завершуються.

Підсумовуючи вищенаведені публікації цілого підрозділу, можна зробити висновок, що видавництво літургійних книг і церковної літератури сприяло загальному літургійному розвитку Церкви в ті часи. Всі видання були необхідними і з'являлися у потрібний час. Видань було багато, тому духовенство і вірні мали великий асортимент вибору, що є важливим, бо часто через брак різноманітності і здорової конкуренції часто втрачається якість самого видавництва.

Типики та церковні устави регулювали уставові частини в богослужіннях, а також правильність служіння самих священнослужителів. Література для дяків та церковних хорів регулювала різні тенденції і вносила якісь новинки в літургійний спів, що служило збагаченню обряду і різноманітності самих богослужінь. Богослужбова і біблійна література була необхідною для звершення богослужінь, а також для читання Слова Божого, як у храмах, так і для приватного вжитку вірними. Тому, в підсумку можна сказати, що всі види тогочасних видань були необхідними і корисними для літургійного життя УГКЦ в першій половині ХХ ст.

1.3. Божественна Літургія та святі таїнства як одна з основ літургійного життя Церкви

Літургія і святі таїнства є осердям життя Церкви. Вони є важливою складовою парафіяльного життя, бо будь-який християнин не може нормально жити без прийняття св. таїнств. Таїнства вводять людину у спілкування з Христом від самого народження. Першими ми приймаємо св. тайни хрещення і миропомазання, потім закріплюємо їх прийняттям св. Євхаристії. Від цього часу людина «втаємничується» і стає повноцінним членом Христової Церкви.

⁶⁴ Львівські Архиепархіальні відомості. 1942, 100.

Проте через людську немічність і схильність до гріха, людина часто падає, тому їй потрібне таїнство сповіді, яке є її ліком, і шансом покаятися, і злучитися з Господом. Проте людина потребує не тільки духовного зцілення, але і фізичного, від різного роду хвороби. Таке зцілення можна знайти у св. таїнстві елеопомазання. Відтак, живучи повноцінним християнським життям, людина має можливість прийняти ще два особливі святі таїнства служіння – вінчання і священство. Якщо перше стосується всіх людей, які відчують покликання до подружжя, то друге зарезервоване Церквою виключно для осіб чоловічої статі.

Взоруочись на важливість прийняття і участі вірних у св. таїнствах митрополит Андрей разом зі своїми помічниками у Архиеп. управлінні неодноразово піднімали ці питання у Відомостях. Цей підрозділ має за мету якнайкраще представити всі тематики, які в особливіший спосіб пов'язані з Літургією та іншими святими тайнами.

1.3.1. Літургія

Найпершою темою, яку розглянемо в Літургії, є питання самої Євхаристії. Про Причастя у Відомостях публікували не так багато, але все ж на деякі теми митр. ордин. звертав увагу. Першу згадку знаходимо у Відомостях за 1906 р. Тут читаємо, що керівн. Архиеп. повідомляє про уділення Папою Пієм Х з 12 липня 1905 р. відпусту всім дітям, які прийняли перше св. Причастя. Відпуст могли отримати не лише першопричасники, але також за певних умов і їхні родичі. Всі умови детально подані у Відомостях:

«1) Повний відпуст для першопричасників, якщо ті після сповіді в день свого першого Причастя помолитися в наміренні Папи; 2) Повний відпуст для рідних цих дітей аж до третього ступеня включно, якщо ті були присутні на святі першого Причастя, також прийняли Пресвяту Євхаристію і помолитися в намірення св. Отця»⁶⁵.

Наступною темою, яка опублікована у Відомостях вже за 1907 р., є щоденне Причастя. Повідомляється, що декретом від Конгрегації Тридентського Собору 20 грудня 1905 р. Папа благословляє всім вірним, які знаходяться у стані

⁶⁵ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1906, 1.

освячуючої ласки, щоденне приймання Св. Причастя. Наголошується на важливості наміру з яким людина приступає до Євхаристії, бо згідно з Конгрегацією людина має причащатись не з простої звички, а з любові до Бога і для укріплення своїх сил, щоб могли краще протидіяти спокусам⁶⁶.

Через два роки у Відомостях за 1909 р. керівн. Архиєп. пригадує, що вже у ч. 13 Відомостей за 1907 р. згадувалося про те, що всім вірним, які знаходяться у стані освячуючої ласки, дозволяється щоденне Причастя. Повторюється також важливість наміру з яким людина має приходити до Євхаристії⁶⁷.

Говорячи про Причастя не можна оминати різних дозволів і диспенз, які Церква надавала вірним, щоб полегшити їм можливість причащатися. У Відомостях за 1907 р. йдеться про полегшення Св. Причастя для тих, що хворіють і не можуть причащатися натще, тобто постячи від півночі, згідно давніх звичаїв східної традиції. Митр. ордин. повідомляє, що декретом від 7 грудня 1906 р. Святіший Отець дає дозвіл вірним, які протягом місяця хворіють і не мають позитивних прогнозів на швидке одужання, і не можуть постити перед Причастям, причащатися без посту. Щодо вірних, які лікуються в закладах, де є пристосовані церковні каплиці, то їм дозволено причащатися два рази в тиждень. Інші вірні можуть причащатися раз або два рази на місяць. Наголошується, що це розпорядження Святого Престолу всі парахи зобов'язані донести вірним на поручених їм парафіях⁶⁸.

На цьому тема дозволів не закінчується, бо через два роки у Відомостях за 1909 р. знаходимо подібні повторення і уточнення. Митр. ордин. пригадує про благословіння від Папи щодо причастя хворих, які не можуть причащатися натще, про що було раніше повідомлено вище. В цих же Відомостях керівн. Архиєп. пробує детальніше пояснити, які хворі і за яких умов можуть причащатися, якщо не можуть постити від півночі. Пропонується розподіл хворих на три категорії: «1) небезпечно хворі; 2) ті вірні, хвороба яких не є явно

⁶⁶ Див. Львівські Архiepархіальні відомості. 1907, 41.

⁶⁷ Див. Львівські Архiepархіальні відомості. 1909, 58.

⁶⁸ Див. Львівські Архiepархіальні відомості. 1907, 51.

небезпечною для життя, проте вони все рівно довго хворіють; 3) ті вірні, які через проблеми зі здоров'ям не можуть постити від півночі, але не лежать хворі»⁶⁹.

Отож, щодо першої категорії митр. ордин. розпоряджається, що поки хвороба є небезпечною для життя, то хвора людина може причащатися без посту перед Причастям. Приймати Євхаристію можна щотижня, або навіть щоденно, якщо хворий сам цього бажає. Також звертається увага, що жодні ліки, які приймають хворі, не порушують євхаристійного посту⁷⁰.

Далі говориться про другу категорію. Для вірних, які, наприклад, хворіють протягом місяця і немає певної надії на швидке одужання, і якщо вони бажають причащатися, але не можуть дотримуватись євхаристійного посту від півночі, дається дозвіл на приймання Причастя. Тут знову йде пригадка конкретно про те, що керівн. Архиєп. згадувало вже у ч. 34 Відомостей за 1907 рік⁷¹.

Для третьої категорії хворих вірних для Причастя потрібен дозвіл від Апостольського Престолу, який можна отримати через митр. ордин. Для такого дозволу потрібно отримати підтвердження про хворобу від лікаря і свого отця-сповідника. Якщо вірні цей дозвіл отримують і вони зможуть вийти з дому, то можуть їсти зранку і причащатися у храмі⁷².

Ще однією темою пов'язаною з Євхаристією є молитва перед Св. Причастям. Керівн. Архиєп. вчить, що молитва перед Св. Причастям «Вірую Господи і ісповідую» є літургійною, бо знаходиться в тексті Св. Літургії, тому священник, який служить Літургію, має провадити її разом з усіма вірними, які готуються приступати до Євхаристії. З огляду на це митр. ордин. зобов'язує всіх священників, провадити цю молитву для вірних не українською, а церковнослов'янською літургійною мовою⁷³.

Останньою темою у якій читаємо про Євхаристію у Відомостях є зовнішня форма Причастя. На цю тему митрополит Андрей пише власне послання до

⁶⁹ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1909, 58.

⁷⁰ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1909, 58.

⁷¹ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1909, 58.

⁷² Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1909, 59.

⁷³ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1925, 10.

священників, яке публікується у Відомостях за 1936 р. В цьому посланні Шептицький аналізує стан кількості причасників, а особливо зменшення їх кількості. Причиною зменшення кількості причасників митрополит називає певну огиду, яка виникає у зв'язку зі способом вживання ложечки під час причащення. Тут владика має на увазі той спосіб Причастя, коли під час вкладання частиці Тіла і Крові Господніх до уст вірного ложечка облизується кожним вірним, який приступає до Євхаристії. Митрополит пропонує вирішити цю проблему акуратним вкладанням Причастя, щоб ложечка не торкалась стінок ротової порожнини чи язика причасників. Через таку акуратність можна було б уникнути огиди до Євхаристії інших вірних, які це бачать.

Також владика Андрей закликає духовенство повчати молодь про вищенаведений правильний спосіб причащення, коли уста причасника відкриваються широко і священник має змогу акуратно покласти частичку Тіла і Крові Господніх. На кінець Митрополит пропонує використовувати закордонний досвід греко-католицьких парафій, де вірних часто причащають беручи до рук довгі частиці Тіла Христового, які вмокають у Кров. Якщо є причини використовувати таку практику в Греко-Католицькій Церкві, то владика радить їй притримуватися⁷⁴.

Продовжуючи дослідження теми Літургії у Відомостях, натрапляємо на деякі короткі теми, які стосуються першої частини Літургії – Проскомидії. Першою темою є питання у справі придбання літургійного вина. Керівн. Архиеп. звертає увагу всім священникам, щоб купляли літургійне вино у перевірених постачальників і перевіряли чи є гарантія, що то вино можна використовувати для Літургії⁷⁵.

Другою темою є питання доливання води до вина під час Проскомидії. Митр. ордин. звертає увагу священнослужителям, щоб вони з однієї сторони належно зберігали припис щодо добавляння води у вино під час Проскомидії, а з іншої сторони, щоб були обережними і не доливали забагато води. Керівн.

⁷⁴ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1936, 38.

⁷⁵ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1907, 62.

Архиєп. застерігає, що через надмірну кількість води ціла Жертва Св. Літургії може бути недійсна, або щонайменше непевна. Йде мова про те, що якщо долити до вина більше як третину води, то освячення вина є непевне, або навіть неважне, коли вино буде занадто розбавлене водою. Тому митр. ордин. закликає для уникнення цієї небезпеки доливати до вина під час Проскомидії всього пару капель води⁷⁶.

Останньою темою, яка напряду стосується служіння Літургії, є питання агнів, яких вирізають з просфор на Проскомидії. У Відомостях за 1930 р. духовенству звертається увага на те, щоб вони використовували свіжі агні для відправи Літургії. Агніці мають бути відповідної величини, як і самі частиці до Причастя. Щодо засушених агнів і частиць, то їх керівн. Архиєп. дозволяє вживати тільки протягом тижня⁷⁷. Відповідно це рішення мало б посприяти тому, щоб у всіх храмах використовували свіжі просфори для Літургії.

У Відомостях за 1926 р. публікуються цікаві теми щодо поведінки вірних під час Літургії і літургійний спів. Розповідається, що запровадження Замоїським Синодом 1720 р. читаної Літургії не вплинуло на грецький обряд в Греко-Католицькій Церкві, бо до ознак грецького обряду також належать поведінка вірних в часі Літургії і літургійний спів⁷⁸. Митр. ордин. наголошує, що вірні повинні брати активну участь в Божественній Літургії. Навіть при читаній Службі священник повинен наголошувати парафіянам на важливих частинах богослуження, а саме: «на Євангелії, “Трисвятому”, “Вірую”, словах перетворення, молитві “Отче наш”, які священник має голосно виголошувати, щоб всі присутні добре чули»⁷⁹. Тому заохочується, щоб парафіяни, а особливо молодь, завжди мали при собі на богослужіннях молитовники⁸⁰.

Ще одним важливим аспектом участі вірних у богослужінні, про які говорить керівн. Архиєп., є стояння. Тут митр. ордин. наголошує духовенству на

⁷⁶ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1916, 94.

⁷⁷ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1930, 19.

⁷⁸ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1926, 29.

⁷⁹ Львівські Архиєпархіальні відомості. 1926, 30.

⁸⁰ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1926, 30.

потребі навчання вірних, а особливо молоді, про те, що важливою ознакою нашого візантійського обряду є стояння під час богослужінь. Ключовими моментами, на яких потрібно стояти на Літургії, митр. ордин. називає: «“Трисвяте”, Євангеліє, “Херувимську пісню”, цілий євхаристійний канон, молитву “Отче наш”, при співаній Літургії стоять також на молитві “Єдинородний Сину”, Малому вході, Заамвонній молитві та вкінці під час Відпусту»⁸¹.

Наступним аспектом, який показує «живу» участь вірних у Літургії, митр. ордин. називає літургійний спів. Керівн. Архиеп. заохочує катехитів навчати про важливість співу і закликати вірних брати в ньому участь. Також важливо, щоб вчителі співу і диригенти хорів, під час читаних Літургій, вибирали бодай декілька місць, де б могла співати вся парафія в унісон. Такими молитвами митр. ордин. називає «Царю небесний», яку треба співати на початку і «Під Твою милість» вкінці Літургії. Інших, так званих «процесійних пісень», під час Літургії співати не дозволяють, бо вони, згідно твердження ординаріату, не є літургійними.

Заохочується також співати всім разом тропар Пасхи, «Єдинородний Сину», «Трисвяте», «Отче наш». Коли молодь навчиться співати ще якісь інші піснеспіви, то рекомендується катехитам запровадити співану Літургію, бодай десять разів в навчальному році. В різдвяний час молодь може співати колядки, а в часі посту «Претерпівий», наприклад, під час Причастя. Всім катехитам і душпастирям керівн. Архиеп. поручає повчати вірних про важливість співаних богослужінь і щоб хори допомагали парафіянам в цьому⁸².

Цікаве повідомлення на тему Літургії читаємо у Відомостях за 1913 р. Тут йде мова про коліноприклонні молитви вкінці Літургії. Від керівництва Архиеп. йде заклик не відмовляти ці молитви на співаних Літургіях. На читаних їх можна вживати, але не після заамвонної молитви, а після самого відпусту. Слід пам'ятати, що в ті часи були поширеними читані Літургії, що можна

⁸¹ Львівські Архиепархіальні відомості. 1926, 30.

⁸² Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1926, 30.

прослідкувати в багатьох темах Відомостей. Також митр. ордин додає, якщо на читаній Літургії з урочистістю, коли, наприклад, присутній єпископ, то коліноприклонні молитви треба упускати⁸³.

У 1938 р. у Відомостях публікується тема щодо заупокійних Літургій в дні поліелейних святих. Митр. ордин. пригадує духовенству Архиеп. обов'язок дотримання постанов Львівського провінційного Синоду 1891 р. у відправі Літургії у празники поліелейних святих. У Відомості зазначається, що приватні заупокійні Літургії заборонені у неділі і у празники бдінних та поліелейних святих, як також у три дні спогадування хресної смерті Ісуса Христа. Їх заборонено служити в чорних ризах, навіть якщо б у ці дні випала річниця смерті або похорон когось з парафіян. Зазначається, що тоді Літургію в чорних ризах потрібно відправляти наперед в інший день або взагалі пізніше⁸⁴.

Ще однією цікавою сторінкою Відомостей є рішення щодо монахів студійського уставу, якими митрополит Андрей опікувався в особливіший спосіб. У Відомостях за 1924 р. знаходимо розпорядження Конгрегації для Східної Церкви від 3 травня 1923 р., на підставі якого студити дістали поручення використовувати Студитський або Єрусалимський Типик св. Сави. Керівн. Архиеп. наголошує, що під час Літургії монахи мають притримуватися всіх приписів Студійського уставу, які є в давніх службниках, наприклад Стратинським і в Евхологоні Папи Бенедикта XIV. Це означало, що студити мали впровадити у себе вживання рипід і теплоти, а також інші зазначені зміни. Далі митр. ордин. публікує перелік усіх змін:

«При Проскомидії покриваючи дискос каже священник лиш перший стих Пс. 92; При “Благословенно Царство” підносить св. Євангеліє; При всіх виголосах хреститься як і диякон; Руки тримає або зложені навхрест на грудях або “розложені долонями до неба”; На слово “Воплотитися”, “Єдинородний” і “Вірую” не покланяється; На “нині і присно” по Трисвятому благословить диякона, або повністю не обертається; Перед Євангелієм додає “Мир всім”; “Херувимську пісню” відмовляє тільки раз, а Алілуя три рази; На Великому вході тримає чашу в правій руці чашу, а дискос в лівій. Після входу не говорить стиха “ублажи” з Пс. 50; Після молитви “Вірую” не повторяє “Святий Боже”; Слова “В гору піднесім серця” говорить звернений до людей; По освяченню Дарів пропускає тропар Зіслання з його стихами; Перед Причастям не вмиває рук;

⁸³ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1913, 136.

⁸⁴ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1938, 113.

Причащається з долоні правої руки, а з чаші після того, коли кинув у неї частиці; При Причасті вірних додає “і з любов’ю приступіть”; По “нині і повсякчас” споживає Пресвяті Дари на предложенню»⁸⁵.

Продовжуючи дослідження тем пов’язаних з Літургією натрапляємо на різні дозволи і диспенси для священників щодо служіння Літургії. Найголовнішим можна вважати дозвіл служіння Літургії поза церквою. Називаємо його «найголовнішим» через справді велику періодику публікування і повторення цього дозволу у багатьох Відомостях. Вперше цей дозвіл публікується у ч. 54 Відомостей за 1908 р. З огляду на малу площу деяких парафіяльних храмів, постає питання, як вмістити всіх вірних. Якщо храми не вміщають всіх людей, митр. ордин. бачить вирішення цього питання у служінні Літургії поза храмом. Благословляється служити Літургію на дворі, біля храму, але на спеціально приготованому місці, з обов’язковим використанням антими́нсу з головного престолу. Сам стіл, на якому ставиться антими́нс, має бути спеціально приготований для цього. Той стіл заборонялося використовувати в інших цілях, окрім служіння Літургії⁸⁶.

Повторення дозволу про служіння Літургії на подвір’ях храмів знаходимо у Відомостях за 1914 р., де митр. ордин. дає благословіння місцевим деканам Архиеп. давати цей дозвіл парохам своїх деканатів⁸⁷. Тобто, тепер виглядає так, що благословіння не поширюється на загал всього духовенства, а тільки окремо на тих священників, яким їхній декан цей дозвіл надасть. Ідентичні повідомлення, про владу деканів дозволяти відправу Літургії на дворі біля храму, публікуються у Відомостях за 1916⁸⁸, 1918⁸⁹ і 1925 роки⁹⁰.

Наступним дозволом є благословіння від митр. ордин. на служіння Літургій після обіду. Керівн. Архиеп. дає дозвіл всім парохам і настоятелям храмів у Львові, та у всіх повітових містах і селах, де на парафії більше 100 людей, служити Літургії після обіду. Цей дозвіл дається з огляду на те, що багато

⁸⁵ Львівські Архиепархіальні відомості. 1924, 61.

⁸⁶ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1908, 86.

⁸⁷ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1914, 38.

⁸⁸ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1916, 39.

⁸⁹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1918, 38.

⁹⁰ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1925, 51.

парафіян не мають змоги брати участь у богослужінні зранку, через певні обов'язки чи роботу. Для вирішення цієї проблеми митр. ордин. пропонує цікаву ініціативу: якщо є така можливість, то Літургію треба служити разом з Вечірнею, як це буває у навечір'я великих свят. Також у Відомостях пригадується, що в такому випадку всі священники мають постити перед Причастям 6 годин⁹¹.

Дивлячись на потреби вірних, з благословіння Апостольського престолу, митр. ордин. дає духовенству Архиепархії ще один важливий дозвіл. Ним є благословіння на служіння двох Літургій в один день, в неділі і свята. Для отримання цього дозволу керівн. Архиеп. ставляться певні умови:

«...щоб священник не споживав при першій Службі Божій тих, нечислених капель вина і води, якими змиває чашу і пільці і щоби за другу Службу Божу не брав ніякої стипендії, а жертвував цю Службу на сплатення довгів АЕпархії за невідправлені Служби Божі помершими священниками, або за богослужебні фундації, яких капітали з приводу воєнної девалюації цілком пропали»⁹².

Інший дозвіл служити дві Літургії в неділі і свята, про який говориться у цих Відомостях, стосується тих священників, які часто замінюють когось із парохів на сусідніх парафіях, якщо ті, наприклад, мешкають далеко від парафії. В цьому випадку митр. ордин. також ставить певні умови:

«Митр. Ординаріят кладе на совість тяжкий обов'язок, себто обов'язок під тяжким гріхом, зохувати дві умови, без яких такої влади не отримали б, - а саме: заховувати природній піст перед другою Сл. Божою, не приймати стипендії та відправляти цю другу Службу Божу в наміренні АЕпархії»⁹³.

Щоб в майбутньому уникнути надужиття духовенством цим благословінням, керівн. Архиеп. проголошує таку канонічну кару:

«Священник, який відважився би в будний день відправляти дві Служби Божі, або не заховував одної з умов при відправлюванні двох Служб Божих, хоч би мав законно дану власть відправляти їх, підпав би тим самим карі суспензи від всякого священнодійства на протяз трьох місяців, застережену Митроп. Ординаріятові»⁹⁴.

Якщо попередньо йшлося про теми пов'язані переважно з Літургією св. Івана Золотоустого чи Літургією Василія Великого, тобто, про теми з Літургіями на яких звершується безкровна Жертва, то далі хочемо розглянути теми пов'язані

⁹¹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіяльні відомості*. Львів 1940, 63.

⁹² Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіяльні відомості*. Львів 1944, 22.

⁹³ Львівські Архиепархіяльні відомості. 1944, 22.

⁹⁴ Львівські Архиепархіяльні відомості. 1944, 22.

з Літургією Передосвячених Дарів. Першою з них є питання щодо відправи Літургії Передосвячених Дарів у Великому пості 1918 року. В цих Відомостях митр. ордин. пригадує духовенству, що у всі середи і п'ятниці Великого посту, а також в три перші дні Страсного тижня церковний устав приписує служити Літургію Передосвячених Дарів. Львівський провінційний Синод 1891 р. забороняє відправляти в ті (алітургійні) дні Літургію Івана Золотоустого, читану чи співану. Взоруючись на це митр. ордин. наказує всім священнослужителям Львівської Архиепархії, чи то світським, чи то ієромонахам, в усіх храмах, притримуватися щодо цього постанов Синоду, на цей і на всі наступні роки, до окремого відкликання цієї постанови⁹⁵.

Якщо на перший погляд все виглядає справді строго, то насправді це не зовсім так, бо і тут не обійшлося без дозволів. Далі, в цих же Відомостях, керівн. Архиеп. пригадує, що Львівський Синод дає владу єпископам вділяти своїм священникам диспензу на служіння в алітургійні дні замість Літургії Передосвячених Дарів Літургію Івана Золотоустого. На рік виходу цих Відомостей (1918 р.) такий дозвіл надавався духовенству з огляду на такі зазначені поважні причини:

«1) Якщо немає дяка, який вмів добре співати Літургію Передосвячених Дарів; 2) З огляду на фінансове утримання клиру, тобто у справі інтенцій, які беруться виключно за Літургію Йоана Золотоустого; 3) В церквах, де немає перешкод для відправи Літургії Передосвячених Дарів, мають її відправляти в усі п'ятниці Великого посту, а в інші дні можна служити Літургію Золотоустого, тобто в усі середи Великого посту і перші три дні Страсного тижня, під умовою наведеною тут в пункті 2. Проте забороняється Літургія Золотоустого співана чи читана, якщо на парафії інший священник в той час служить Літургію Передосвячених. В тих парафіях, де відправляється чотири Літургії, не можуть в ті дні одночасно служитись більше як одна Літургія, де однак буває більше чотирьох Літургій, там може одночасно читатись і більше Літургій»⁹⁶.

Вкінці зазначається, що все духовенство має повідомити своїх парафіян, що в цьому році упущення відправи Літургії Передосвячених Дарів є дозволене з окремого благословіння церковної влади⁹⁷.

⁹⁵ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1918, 30.

⁹⁶ Львівські Архиепархіальні відомості. 1918, 30.

⁹⁷ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1918, 31.

Наступне повідомлення про Літургію Передосвячених Дарів було опубліковане аж у 1939 р. Тут, у Відомостях за 1939 рік, митр. ордин. наказує душпастирям відправляти в середи і п'ятниці Великого посту Літургію Передосвячених Дарів. Про перші три дні Страсного тижня не говориться нічого, хоча, можна припустити, що наказ стосується і цих днів теж. Дозвіл на служіння Літургії Золотоустого керівн. Архиеп. дає тільки на середу і то в дуже особливих обставинах. Наголошується, що на п'ятницю дозвіл не даватиметься взагалі⁹⁸.

Остання публікація на тему Літургії Передосвячених Дарів вийшла у Відомостях за 1940 р. В ній митр. ордин. дає дозвіл всім священникам, які не служать Літургію Передосвячених Дарів в середи і п'ятниці Великого посту, відправляти в ті дні Літургію Івана Золотоустого. Вийнятками називають тільки три перші дні Страсного тижня, коли забороняється служити Літургію Золотоустого⁹⁹. На цьому публікації на тему Літургії, і Євхаристії загалом, закінчуються.

1.3.2. Святі таїнства

Після тем присвячених Літургії, наступними буде розібрано не менш важливі теми, пов'язані зі святими таїнствами. На загал, Відомості не містять повідомлень щодо всіх сімох таїнств, але бодай по декількох з них є публікації. Першою з цих публікацій є повідомлення, розміщене у Відомостях за 1901 р., щодо гріхів, які може відпускати тільки ординаріат. В св. тайні покаєння митр. ордин. затримує за собою відпускання таких гріхів:

«1) зловживання алкоголем, 2) побиття батька або матері, 3) добровільне людиновбивство, 4) навмисні дії для спричинення викидня, навіть невдалі 5) скотоложство, 6) кровозмішання в першому ступені споріднення або посвоячення, 7) тілесний гріх з євреями (жидами), 8) підпал будинків, навіть коли пожежі не було, 9) сповідь перед нез'єдиненим священником»¹⁰⁰.

Після цієї публікації, у цих же Відомостях, керівн. Архиеп. повідомляє про надання всім священникам влади уділяти Апостольське благословіння в часі

⁹⁸ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1939, 107.

⁹⁹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1940, 28.

¹⁰⁰ Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1901, 5.

смерті вірних. Припускається, що це благословіння мало би вділятися під час тайни елеопомазання і тайни сповіді, тому цю публікацію з Відомостей також можна віднести до теми святих таїнств. Отож, митр. ордин. повідомляє, що з благословіння Папи Лева XIII надається дозвіл всім священникам, які є рукоположені в часі виходу цього розпорядження, вділяти вірним в часі смерті Апостольське благословіння з повним відпустом¹⁰¹.

Через три роки в ч. 26 Відомостей за 1903 р. знову йде мова про Апостольське благословіння з повним відпустом в часі смерті. Найпершою умовою для уділення цього благословіння для мирян є сам дозвіл даний церковною владою тому, чи іншому священнику. Якщо священник цього дозволу не отримував, то це благословіння і повний відпуст будуть просто недійсними. Також йде наголошення про те, що декани під час візитацій парафій зобов'язані запитувати священників чи мають вони дозвіл на уділення цього благословіння і відпусту¹⁰².

На цьому тема про Апостольське благословіння в часі смерті не закінчується. У ч. 44. цих же Відомостей ця тема набуває нового відтінку. Тепер вона на пряму пов'язана з таїнством елеопомазання. Керівн. Архиєп. публікує приписи, яких треба дотримуватися при уділенні св. тайни елеопомазання і Апостольського благословіння з повним відпустом в часі смерті. Подаються три пункти, згідно яких вони мають вділятися: «1) всім небезпечно хворим; 2) за “скорочений” чин не чекати і не брати ніяких пожертв; 3) зошит зі списком небезпечно хворих і посудина з елеєм мають бути в помешканні священника»¹⁰³.

Щодо першого пункту, то тут митр. ордин. посилається на Архиєрейське послання з ч. 70 Відомостей за 1890 р., де виразно вказано, що ця св. тайна і благословіння мають вділятися всім небезпечно хворим. Тепер же керівн. Архиєп. наголошує на тому, що якщо недуга важка, то слід уділяти таїнство елеопомазання і Апостольське благословіння під час перших відвідин хворого,

¹⁰¹ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1901, 44.

¹⁰² Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1904, 54.

¹⁰³ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1904, 75.

коли недужий сповідається і причащається. Вийнятком можуть бути лише ті хворі, хвороба яких не є важкою і якщо хворий сам не відчуває себе небезпечно хворим, а просто ніби «про всяк випадок» просить священника прийти до нього. Щоб полегшити вділення св. тайни елеопомазання митр. ордин. нагадує, що з благословіння Апостольського престолу дозволяє використовувати «скорочений» чин на загал, для всіх священнослужителів, а не лише при нагальній потребі¹⁰⁴.

Також керівн. Архиєп. закликає правильно навчати народ про важливість св. тайни елеопомазання і Апостольського благословіння, бо, як описується у Відомостях, в народі ходять думки, що якщо ця тайна була вділена, то хворий через пару днів або видужає, або помре. Наголошується, що народ треба вчити про важливість цієї тайни в часі хвороби, як своєрідний порятунок і зцілення, які пропонує нам Господь, а не як приречення на смерть. Священник під час відвідин хворих має старатися пояснювати їм про важливість цих речей, щоб люди були свідомі нагальності вділення цієї тайни і благословення. Але якщо все ж хворий після пояснення священника все рівно не хоче вділення св. тайни і благословіння, то священник не має йому цього вділяти силоміць¹⁰⁵.

Щодо другого пункту, то там йде мова про отримання плати за вділення «скороченого» чину св. тайни елеопомазання і Апостольського благословіння. Митр. ордин. наголошує, що священник не має очікувати і брати ніякої нагороди за вділення цього таїнства. Йде заклик до парохів, які мають вчити своїх парафіян під час проповідей і катехизацій про недопустимість якої-небудь плати за це таїнство і благословіння. Але і тут митр. ордин. все ж називає певні вийнятки. Йде мова про ті ситуації, коли є небезпека образити хворого неприйняттям плати за вділення тайни. В таких випадках, як радить митр. ордин., священнику потрібно взяти пожертву, але з обіцянкою відправити окрему Літургію або Акафіст за цього хворого, в церкві або вдома. Таким чином священник має показати, що все ж не варто платити за отримання цього таїнства.

¹⁰⁴ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1904, 75.

¹⁰⁵ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1904, 54.

Якщо все ж хворий свідомо проситиме вділити йому повний чин св. тайни елеопомазання без скорочень, знаючи, що за «скорочений» чин священник ніякої плати не взяв би, то священнику дозволено брати звичайну пожертву за вділення цієї тайни і благословіння¹⁰⁶.

У третьому пункті йде мова про зошит зі списком небезпечно хворих парафіян і посудину з елеєм, які, згідно розпорядження митр. ордин., кожний парох і парафіяльний сотрудник мають мати у себе вдома на випадок нагальної потреби. Митр. ордин. звертає увагу деяким священникам, які не хочуть тримати цей список і посудину з елеєм у себе вдома, аргументуючи тим, що вони живуть близько біля храму і не мають потреби в цьому, щоб вони все ж дотримувалися заклику керівництва Архиеп., бо інколи можуть бути такі випадки, така нагальна потреба, що не буде часу відкрити церкву і взяти ці речі¹⁰⁷.

Вкінці є заувага щодо вділення цієї тайни і благословіння хворому, який непритомний. Митр. ордин. закликає парохів пояснювати всім рідним і близьким, які живуть з хворим, щоб після того, як хворий прийде до тями, повторно покликати священника, щоб міг посповідати хворого і дати йому Причастя¹⁰⁸.

Не менш цікавим є повідомлення з Архиеп. Відомостей за 1919 р. у справі введення в церкву вперше одруженої жінки. Повідомляється, що до відома митр. ордин. дійшла звістка, ніби у багатьох парафіях Архиеп. ввійшов у практику звичай уділювання обряду введення в церкву вперше одруженої жінки безпосередньо після таїнства вінчання. Керівн. Архиепархії не бачить жодних причин робити цей обряд відразу після вінчання і застерігає духовенство, що цим самим нівелюється значення цього обряду, тому забороняє в подальшому поєднання таїнства подружжя з обрядом введення вперше одруженої¹⁰⁹.

Ще одним таїнством, про яке читаємо на сторінках Відомостей, є св. тайна миропомазання. У Відомостях за 1932 р., митр. ордин. звертає увагу духовенству

¹⁰⁶ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1904, 77.

¹⁰⁷ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1904, 78.

¹⁰⁸ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1904, 78.

¹⁰⁹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1919, 19.

на те, що деякі священники уділяють св. тайни миропомазання, елеопомазання та помазання елеєм під час хрещення, за допомогою вати. Таку практику керівн. Архиєп. називає недопустимою. Тут, у Відомостях, митр. ордин. називає св. миропомазання «рукоположенням», маючи на увазі, що це помазання має здійснюватись пальцями. Далі пояснюється про небезпеку, що за допомогою вати самі помазання елеєм, під час цих таїнств, можуть бути недійсними, тому використання вати строго забороняється¹¹⁰.

На самкінець, у Відомостях за 1939 р., митр. ордин. пригадує всім душпастирям про заборону під тяжким гріхом різних змін у формі, тобто словах, святих таїнств. Наголошується, що при уділенні св. тайн потрібно використовувати виключно Требники апробовані церковною владою, а всі слова виголошувати чітко і виразно, як подано у Требнику¹¹¹.

Виходячи з отриманих даних, можна зробити висновок, що Літургія і святі таїнства справді були одними з ключових аспектів літургійного життя в часи митрополита Андрея. Це добре показано в різних розпорядженнях стосовно Причастя дітей, щоденного Причастя вірних, різних диспенз щодо Причастя хворих та інших категорій людей. Також важливість даної теми показано в розпорядженнях щодо самої Божественної Літургії, різних видів її звершення і дозволів пов'язаних з цим, участі вірних в ній і різного роду заохочень для кращого розуміння самої суті Служби Божої. Водночас, поруч з найбільшим таїнством, Євхаристією, добре показане дбайливе ставлення митрополита Андрея до звершення інших св. таїнств. Владика вчив священнослужителів про важливість їхньої місії, особливо коли це стосувалося опіки над хворими парафіянами. Духовенство Львівської Архиєп., під його проводом, стало ще з більшим благоговінням уділяти св. таїнства, розуміючи, що тільки через віддане служіння можна привести своїх вірних до спасіння.

¹¹⁰ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1932, 16.

¹¹¹ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1939, 196.

1.4. Інші літургійні тематики Архиепархіальних Відомостей

1.4.1. Богослужбові приписи

Окрім вищеперерахованих тем, Архиеп. Відомості містять також багато інших різних богослужбових тем, які заторкалися в ті чи інші роки керівн. Львівської Архиеп. Першу таку згадку знаходимо у Відомостях за 1901 р. Тут публікується розпорядження в які свята з Мінеї і Тріоді береться поліелей і велике славослов'я, і в які дні служба Мінеї і Тріоді має братись на Літургії. У зв'язку з тим, що молитвослови часто позначають поліелеї безпідставно, а інші церковні книги не дають конкретних приписів щодо цього, митр. ордин. вирішує, для уніфікації, подати відповідний список.

Подається список свят з Мінеї Почаївських 1761 р. і Почаївських Тріодей посної 1784 р. і квітної 1786 р. Де книги приписували святому поліелей за рішенням настоятеля, там в списку подано святому лише велике славослов'я, а де навіть славословительні святі були за рішенням настоятеля, там список просто приписує брати святого з великим славослов'ям¹¹².

Митр. ордин. забрав з календаря день свв. Йоасафа і Варлаама, аргументуючи тим, що існування тих святих є сумнівним. Також підвищив свято св. пророка Іллі з поліелея до бдінного святого. Св. первомученику Стефану дали знак славословительного святого, бо до того в Мінеї він не мав ні поліелея, ні великого славослов'я. На кінець ординаріат додав у список свято святих Кирила і Методія з поліелеєм¹¹³. Крім цього всього список подає всім неділям і відданням всіх великих свят велике славослов'я на Утрені, окрім віддання неділь: Томиної, Мироносинь, Розслабленого і Самарянки. Також празник Св. Євхаристії приписано святкувати у неділю з опущенням всієї недільної служби, тобто на рівні Господського свята¹¹⁴.

¹¹² Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1901, 118.

¹¹³ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1901, 118.

¹¹⁴ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1901, 120.

Щодо служби святих з Мінеї і Тріоді на Літургіях, керівн. Архиєп. зазначає, що в дні поминання поліселейних та славословительних святих служба дня на Літургіях опускається. Окрім рядових Апостола і Євангелія, також опускається в усі передсвяття (щодо тропарів) і посвяття, і в заупокійні суботи. Коли є бдінні святі чи свята, то вже опускається і Апостол з Євангелієм дня, а коли празник Господський чи Богородичний, то опускається навіть недільні Апостол і Євангеліє. Вкінці митр. ордин. закликає священників позначити ці всі зміни, подані у цьому списку, у своїх молитвословах, або інших літургійних книгах¹¹⁵.

Опісля, в цьому ж році, знаходимо у Відомостях цікаву пригадку розпорядження щорічного моління з відпустами перед Зісланням Св. Духа. Тут митр. ордин. закликає всіх парохів оголосити парафіянам в празник Вознесіння про відправу, і взагалі розповісти про саму відправу, особливих молінь до Св. Духа від п'ятниці по Вознесінню до суботи перед празником Зіслання Св. Духа включно¹¹⁶.

У Відомостях за 1918 р. керівн. Архиєп. публікує пригадку щодо розпорядження від 2 травня 1909 р., після якого щороку в четвер, п'ятницю і суботу по Неділі Всіх святих у всіх парафіяльних і монастирських церквах ввечері має відправлятися торжественне богослужіння в честь Пресвятої Євхаристії з короткими науками про частіше приймання Причастя. Наголошується, що священник одягнений у всі ризи має виставити св. Дари під час пісні про Спасительну Жертву, відтак суплікації, має відчитати зі всім народом молитву Посвяти Божественному Серцю Ісуса і після кадження Дарів поблагословити Ними народ¹¹⁷.

Цікавими також у літургійному житті Львівської Архиєп. були деякі зміни в богослужбових текстах, які відбувалися з огляду на політичне становище. Такий випадок зустрічається у Відомостях за 1919 р. У зв'язку з розпадом

¹¹⁵ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1901, 120.

¹¹⁶ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1901, 71.

¹¹⁷ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1918, 60.

Австрійської імперії митр. ордин. вказує на потребу змін в літургійних текстах в деяких частинах Літургії та інших богослужінь:

«1. На Літургії Йоана Золотоустого: а) На Проскомидії замість “о благовірному Імператорі...” має бути: “о Начальствующих в народі и державі нашей”; б) В Мирній ектенії стих “о благовірному Імператорі...”, замінити на “о благовірному народі нашемъ, о всіх палатіхъ и воихъ его Господу помолимся”; в) В Сугубій ектенії слова “о благовірному Імператорі нашемъ” опустити, а слова “ихъ” і “имъ” замінити словами “его” і “ему”; г) На Великому вході замість слів «Благовірнаго и Богохранимаго Императора и все воинство» казати “Благовірное и Богохранимое начальство державы нашея и все воинство ея”; д) В молитві після “Достойно” слова “о благовірному христолюбивомъ Імператорі нашемъ, о всей палаті и воинстві его” - опустити, а замість “даждь ему...” читати “Даждь намъ Господи мирную державу, да въ тишині ея тихое” і т. д; е) В Заамвонній молитві і многолітствії слова “благовірному Імператору нашему, воинству” опустити не замінюючи їх ніякими іншими.

2. На Літургії Василя Великого такі самі зміни як і на Літургії Золотоустого, окрім молитви після “Достойно”, на якій слова “помяни Господи благочестивійшаго и вірнійшого Императора” аж до “...чистоті” включно опускається зовсім.

3. На Утрені на самому початку опустити молитви за царя, псалми, тропарі і ектенію.

4. На Вечірні з Литією на другому стиху литійної ектенії слова “о благовірному Імператорі нашемъ” замінити на “Начальствующихъ в народі нашемъ”.

5. На тропарях в середу і п'ятницю слова “благовірному Імператору нашему” і “благовірнаго Императора нашего” замінити словами “церкви” і “церков”, а “ему” і “имущему” на “ей” і “имущей»¹¹⁸.

Ще однією важливою ланкою у богослужбовому житті Церкви для митрополита Андрея був спів, а особливо коли це стосувалося продовження традицій. Це продовження він вбачав пріоритетом для молоді. У Відомостях за 1924 р. виходить розпорядження у справі співу шкільної молоді в церкві під час богослужінь. Керівн. Архиєп. видає поручення для всіх катехитів всенародних і середніх шкіл та учительських семінарій, щоб вони спонукали шкільну молодь до співу під час Літургій на парафіях в неділі та свята. Наголошується, що співати не обов'язково хоромим співом, можна бодай звичайною, народною, так званою «самуїлкою». Проте нагадують, що хоровий спів також належить плекати, щоб шкільний хор міг співати в більші празники або під час богослужінь в честь шкільних святкувань¹¹⁹.

¹¹⁸ Львівські Архиєпархіальні відомості. 1919, 4.

¹¹⁹ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1924, 41.

У Відомостях за 1926 р. виходить звернення митр. ордин. про важливість виконання церковних обрядів. Найперше це звернення стосується всіх священників, які є зобов'язані «заховувати» всі обрядові приписи. Тут керівн. Архиеп. приводить негативний приклад щодо самовільних змін, які священнослужителі часто запроваджують на своїх парафіях. З однієї сторони самовільні зміни приводять до літургійного хаосу, що викривлює думку про греко-католицьке духовенство з боку латинників і православних, а з іншої сторони ці самовільні зміни ведуть до повільної латинізації нашого обряду і є проти духу самої Католицької Церкви, яка не була намірена латинізувати Східні Церкви. Така латинізація візантійського обряду, на думку керівництва Архиеп., шкідлива також з тієї рації, що давала православним хибне поняття про Католицьку Церкву і часто якраз цим відштовхувала їх від діалогу.

Наступним негативним прикладом митр. ордин. називає певні обрядові зміни законно запроваджені через провінційні собори. Такі зміни дуже часто зближали наш обряд до латинського і були певними анахронізмами, що могло викликати у парафіян відчуття, що наш обряд не є чисто східний, а якийсь змішаний «латино-грецький». Тому митр. ордин. вважає своїм обов'язком звернути увагу духовенству на деякі обрядові звичаї, які вони під впливом латинізації змінюють, що є шкідливим для всього літургійного благочестя Церкви¹²⁰.

Першою річчю, на яку митр. ордин. звертає увагу, є введення звичаїв правити читані Літургії настільки тихо, що вірні, які стоять навіть близько біля іконостасу, все рівно не мають змоги нічого почути. Зокрема вірні не чули навіть читання Божого слова, Апостола і Євангелія. Такий вид служіння, на думку керівництва Архиеп., робить карикатуру з багатьох частин Літургії, бо тоді такі виголоси як «Вислухаймо св. Євангеліє», «Помолімся», і т. д., залишаються безсенсовими і нічого не означають для вірних¹²¹.

¹²⁰ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1926, 4.

¹²¹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1926, 4.

Другою проблемою, про яку декларувало керівн. Архиєп., були звичаї, коли священники не хрестилися при спогадуванні Пресвятої Тройці. У Відомостях зазначається, що прихильники латинізації аргументують відсутність хресного знамення тим, що краще його взагалі не робити, ніж робити погано. Але такий аргумент митр. ордин називає нонсенсом, бо це можна застосовувати лише тоді, коли і справді немає можливості нормально перехреститися¹²².

Третьою проблемою митр. ордин. називає введення звичаїв пропускати вхідні молитви перед Літургією. Згідно цього звичаю духовенство часто молилося вхідні молитви вдома або в захристії храму. Звертається увага, що тоді молитва «Пречистому Твоєму образу», і всі інші, коли поруч немає іконостасу, не мають сенсу. Також звертається увага на занедбування вживання копія під час Проскомидії і розположення частиць на дискосі, коли отці не надають ніякого значення молитвам, які приписані на покладення частиць¹²³.

Четвертим негативним прикладом, керівн. Архиєп. називає занедбування позалітургійних звичаїв, які, як зазначається, прокладають дорогу для переходу на латинський обряд. Тут йде мова знову про хресне знамення. Вводиться звичай хреститися всього один раз, замість трьох разів. Занедбується правильне складання пальців під час роблення хресного знамення, через що воно робиться дуже хаотично і нерозважливо. Наголошується, коли священник так хреститься, це є прямим згіршенням для християнина¹²⁴.

Проте деякі обрядові зміни, які хоч і не є притаманні східному обряду, але вже призвичаїлися в Церкві, і народ до них прив'язаний, керівн. Архиєп. дозволяє толерувати. Але все ж на майбутнє заборонюються будь-які зміни, які б приближали обряд до латинського, або просто впливали з латинського поняття про обряд. Неприпустимо, щоб священники занедбували свій обряд через незнання і хибну інтерпретацію. Тому митр. ордин. поручає всім настоятелям

¹²² Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1926, 4.

¹²³ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1926, 4.

¹²⁴ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1926, 4.

Львівської духовної семінарії, а також всім викладачам обряду і тим, хто приймає конкурсний іспит та іспит з обрядів, який здають священники перед призначенням на парафію, звертати увагу на всі ті самовільні зміни і занедбання в обряді. Також до цього розпорядження зобов'язувалися всі декани, які мали прочитати цей лист на найближчих соборчиках у своїх деканатах і при канонічних візитаціях парафій¹²⁵.

У 1930 р. до керівництва Архиеп. надходять скарги від вірних, щодо точності часу відправи богослужінь. Вірні скаржаться, що їхні священники часто змінюють розпорядок богослужінь, а особливо змінюють час початку Літургії кожної неділі. Митр. ордин. наказує на майбутнє всьому духовенству служити богослужіння в точно засначений час, згідно розпорядку, а виключення з цього можливі тільки з поважних причин¹²⁶.

Останньою темою Відомостей, яку розглянемо в цьому підпідрозділі є послання митр. ордин. до духовенства на тему виконання недостатнього знання євангельської науки серед вірних, через відновлення деяких занедбаних літургійних звичаїв, опубліковане у 1939 р.:

«1. На Утрени по 6-й пісні канону, або після закінчення Утрени читати твори св. Отців, наприклад Коментар Івана Золотоустого на Єв. від Матея, Аскетичні твори Василя Великого, тощо. Якщо немає таких книг, тоді читати інші вибрані книги, як от Послання Митрополита Андрея, “Божу сійбу”, “Правди вічні”, “Божу науку”;

2. На Літургії після Євангелія прочитаного церковнослов'янською мовою додавати переклад Євангелія українською;

3. На Вечірні в неділю вхід з Євангелієм, а після прокімена страсне Євангеліє, або якесь інше в українському перекладі. Спільні молитви, які по давньому звичаю мають повторюватись після Літургії чи Вечірні, поручається по змозі співати: “Царю небесний” на глас 6 самуїлковий, “Святий Боже” якимось загальновідомим наспівом, “Пресвята Тройце” на глас 2, “Отче наш” на глас 3, “Помилуй мене, Боже” співати на два хори, як і псалми на “Господи возвах”, “Ослаби” рецитувати, “Богородице Діво” на глас 1, “Під Твою милість” як звичайно, “Достойно” на глас 6, катехизмову частину рецитувати всім разом»¹²⁷.

¹²⁵ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1926, 4.

¹²⁶ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1930, 19.

¹²⁷ Львівські Архиепархіальні відомості. 1939, 214.

На кінець керівн. Архиєп. закликає заохочувати вірних співати ці молитви щодня вдома.

Згідно з опрацьованими даними по богослужбових приписах, які були опубліковані у Відомостях, можна стверджувати, що вони займали важливе місце в літургійному благочесті тогочасної Греко-Католицької Церкви. Керівн. Архиєп., під проводом митрополита Шептицького, робило для того багато різних кроків. Змінювали ранги деяких святих, якщо вважали, що це зможе краще послужити для літургійного порядку. Вводили різні моління, які сприяли збагаченню вірних. Через політичні обставини вносили зміни у літургійні тексти. Зверталася увага на спів, особливо на участь у ньому вірних і молоді. І, зрештою, критикувалися різні занедбаня служіння і обряду з боку духовенства. Все це показує на важливість даних речей, які поряд з іншими рішеннями і публікаціями займали важливе місце у літургійному житті Львівської Архиєпархії.

1.4.2. Розпорядження для дяків

Продовженням богослужбової тематики є різні розпорядження стосовно дяків. У Відомостях за 1910 р. виходить перше звернення, яке стосується дяків. Митр. ордин публікує поручення до всіх парохів, щоб ті, через своїх деканів, дали відповіді на такі питання щодо дяків: 1) «Чи знаходяться в якихось місцевостях городи призначені для вжитку дяків...» 2) «В чому полягає теперішня дотація дяків, тобто чи в грошах, чи в якійсь іншій платі за церковні треби»¹²⁸. Як бачимо, керівн. Архиєп. турбувалося про матеріальне становище дяків, тому пробувало збирати якусь інформацію по цій темі.

Підсумком цього опитування став примірник «Правила церковних дяків» Львівської Архиєпархії, який вийшов у 1911 р. Митр. ордин. розпорядився надіслати по два примірники кожному пароху, щоб один зберігали серед

¹²⁸ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1910, 11.

документів парафії, а другий вручили місцевому дякові для ознайомлення і виконання описаних там вказівок¹²⁹.

У Відомостях за 1925 р. митр. ордин. пригадує, що на території Архиеп. багаторазово бували такі випадки, коли священник не маючи змоги з важливої причини відправити Вечірні або Утрені у неділю чи свято, доручав провадити їх дякові з парафіянами. Бувало це в більшості випадків в дочірніх храмах якихось парафій. Наголошується, що така практика можлива тільки з поважних причин і в поодиноких випадках. Щоб такі практики не довели когось з вірних до згіршення, митр. ордин. видає такі норми:

«1. В Католицькій Церкві публічне богослужіння може служити тільки рукоположений священник, який не перебуває під церковною заборноюю і то або сам, або у співслужінні з дияконом. Тільки таке богослужіння, яке очолює священник, можна назвати “відправою” і сказати, що “священник править”;

2. Коли через відсутність священника в неділю чи свято не може бути церковної відправи, Вечірні, чи Утрені, тоді за попереднім дозволом місцевого душпастиря парфіяни можуть самі спільно в церкві, чи каплиці відчитати і відспівати ті часті Вечірні, Утрені або Молебню, які не приписані виключно священнику. Однак така спільна молитва не може називатися “відправою”, а лише “молитвою” або співом Вечірні, чи Утрені;

3. В часі спільної молитви народу без священника не дозволені ті обряди і рубрики, які приписано відправляти виключно священнослужителям, як от виголоси, ектенії, читання Євангелія, запалення свічок на престолах, кадження і виходу посеред церкви. Дозволено тільки під час спільної молитви засвітити світло перед іконостасом, або на тетраподі;

4. Під час такої спільної молитви народу без священника можна співати ті частини богослужень, що їх приписано співати і на звичайних богослужіннях. Навіть заохочується, щоб всі ті частини співалися, як от псалми, тропарі чи стихири;

5. Похоронного обряду без священника відправляти не можна. Коли був би такий випадок, що священник ніяк не може прибути на похорон, а поховати мерця треба, тоді можна по дорозі на цвинтар співати тільки Псалтир і “Святий Боже”.

6. Спільна молитва парафіян Вечірні, Утрені, Молебню, чи Акафісту співана або читана в церкві або каплиці без священника можлива виключно з благословіння місцевого священника, який хоч фізично не присутній в тих випадках зі своїми парафіянами, але все ж духовно в іншому місці разом з ними молиться. Священники також повинні подбати, щоб дяки вчили народ церковного співу і в спільних молитвах допомагали їм провадити спів. Без благословіння місцевого душпастиря будь-які моління в церкві строго забороняються церковною владою»¹³⁰.

¹²⁹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1911, 56.

¹³⁰ Львівські Архиепархіальні відомості. 1925, 13.

В іншому посланні, у Відомостях за 1939 р., митрополит Андрей звертається до дяків як до помічників духовенства: «Уважаючи Вас за помічників Духовенства, звертаюся до Вас з цим моїм письмом, щоб заохотити Вас до праці над уведенням загального співу цілого народу»¹³¹. Владика хвалить церковних співців за гарний хоровий спів на чотири голоси, проте звертає увагу на провадження співу всього народу, який присутній на парафії. Митрополит наголошує на потребі співу всієї парафії: «Загальний спів цілої церкви без порівняння більше людям помагає молитися, ніж спів одного або й хочби кількох людей... Ваше завдання: побожним співом і організацією всенародного співу причинятися до розбудови християнства в людських душах»¹³².

Отже, можна зробити висновок, що така ланка церковнослужителів, як співці, тобто дяки, не була байдужою для митрополита і його помічників у Архиеп. Вони старалися турбуватися про їх забезпечення і належне утримання. Це завжди актуально, бо часто праця дяків є знеціненою або взагалі ледь не волонтерською. В часи Шептицького такого ставлення бути не могло, бо митрополит вбачав у дяках важливу місію і сенс. В цьому керунку був випущений примірник «Правила церковних дяків» і спеціальне послання митрополита до дяків. Владика Андрей хотів, щоб через спів дяків, у співі брали участь всі вірні, які присутні на богослужіннях. Ця, як і багато інших тем, говорить про турботу єпископа про своїх духовних чад, бо в кожній окремій літургійній ланці, митрополит вбачав добро для всього люду.

1.4.3. Піст та інші літургійні аспекти життя Архиепархії

В цьому підпідрозділі хочемо зачепити тему посту у Відомостях і всі інші теми, які не підпадають під якісь загальні категорії, про які говорилося раніше, але, які безперечно вартує згадати. Вперше повідомлення про піст знаходимо у Відомостях за 1937 р. Тут митр. ордин. публікує постанови на Великий піст та

¹³¹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1939, 215.

¹³² Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1939, 215.

інші пости літургійного року. Керівн. Архиеп. пригадує, що Львівський провінційний Синод 1891 р. «поважно злагіднив» практику постів в Греко-Католицькій Церкві згідно з життєвими змінами і потребами вірних та духовенства. За постановами того Синоду, окрім першого і останнього тижня Великого посту, в усі інші тижні цього й інших постів (Петрівка, Спасівка, Пилипівка) не дозволено їсти м'ясо: в понеділки, середи та п'ятниці, а дозволено їсти тільки набіл. В інші дні тижня дозволено їсти м'ясо, але тільки за умови певних молитов перед їжею. Говориться, що перед кожним споживанням м'яса потрібно помолитися 5 разів «Отче наш» і 5 разів «Богородице Діво», а священникам поручається молитва 50 Псалма. Якщо занедбати ці молитви перед їжею, то, згідно тих рішень, споживання м'яса буде вважатися порушенням посту¹³³.

Щодо першого і останнього тижнів Великого посту, то Собор не дозволяє їсти м'ясо взагалі, тільки набіл, а в понеділки, середи та п'ятниці заборонено їсти навіть набіл. У Сиропусний тиждень є обов'язок дотримання посту як всередині самого Великого посту, тобто, у понеділки, середи та п'ятниці дозволено їсти тільки набіл, а в інші дні дозволено їсти м'ясо з обов'язком вищеприписаних молитов. Всі суботи і неділі є днями без посту. Синод зробив таке полегшення посту з надією, що всі вірні будуть його дотримуватися, а якщо є потреба у ще більшому полегшенні, то у таких випадках Синод дає це на розгляд місцевих душпастирів¹³⁴.

Керівн. Архиеп. пригадує вірним важливість посту згідно приписів вищезгаданого Синоду. Дивлячись на тогочасні потреби, митр. ордин. вділяє всім вірним дозвіл на вживання смальцю замість масла в ті дні, коли дозволено їсти тільки набіл, а в поодиноких випадках дозволяє парохам і сповідникам

¹³³ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1937, 23.

¹³⁴ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1937, 23.

давати дозвіл на звільнення від посту парафіянам відповідно до їх потреб, як от недуги, убогість, важка праця тощо¹³⁵.

Щодо шкільної молоді всіх категорій шкіл, їхніх батьків, вчителів і їхніх родин, то їм митр. ордин. віділяє особну диспензу від посту на певних умовах:

- «1) Дозволяється їсти набіл у всі дні Великого посту окрім Великої П'ятниці;
- 2) Дозволяється вживати смалець у всі дні Великого посту окрім Великої П'ятниці;
- 3) Дозволяється вживати м'ясні страви у всі дні Великого посту за винятком всіх п'ятниць, також дозволяється вживати м'ясні страви у перший і Страсний тиждень, окрім середи і п'ятниці під умовою молитви Отче наш, Богородице Діво та Слава Отцю і Сину, а священники Пс. 50».

Ця диспенза була обов'язковою і на всі інші пости року, до того часу, поки не була б окремо відкликана керівн. Архиепархії¹³⁶.

Згодом, у ч. 51 Відомостей за 1940 р., митр. ордин. повторює вищезгадані постанови про піст згідно Львівського Синоду¹³⁷. Перед цим, у ч. 50 цих же Відомостей за 1940 р., керівн. Архиеп. закликає молодь стримуватися від танців в часі посту і вживання алкогольних напоїв, позаяк ніяких диспенз щодо цих речей провід Архиеп. не надавав і ці заборони залишаються в силі¹³⁸.

Сам запит вірних про диспензи був великим, ба навіть доходило до того, що вони зверталися до самого митрополита Андрея. У цих же Відомостях за 1940 р. владика відповідає на звернення вірних щодо молитов приписаних за диспензу від посту, які вірні вважають довгими і важкими. Митрополит відповідає їм, що таким є рішення Львівського провінційного Синоду, тому він немає влади змінити те рішення. Проте, для вирішення проблеми, його високопреосвященство пропонує все ж не відмовляти приписані молитви у суботу, бо вважає це рішення Синоду помилковим, позаяк у суботу посту немає і ніяка диспенза непотрібна¹³⁹.

¹³⁵ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1937, 23.

¹³⁶ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1937, 24.

¹³⁷ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1940, 25.

¹³⁸ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1940, 25.

¹³⁹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1940, 28.

Серед інших літургійних речей і приписів, описаних у Відомостях, вартує згадати відкриття філії ТОВ «Ризниця» у Львові. У Відмостях за 1903 р. публікується інформація, що дирекція Самбірського товариства «Ризниця» 20 січня 1903 р. відкрила свою філію в Народному Домі у Львові. Ординаріат закликає клир Архиєп. купляти ризи і церковну утвар саме в цьому магазині, аргументуючи тим, що, по-перше, це товариство доставляє церквам дешеву і якісну утвар. По-друге, товариство допомагає вдовам і сиротам зі священничих сімей, які мають можливість працювати в товаристві, або просто отримують допомогу, на яку товариство виділяє 40% своїх прибутків. По-третє, товариство «Ризниця» вкладає свою лепту до заснування «Притулку»¹⁴⁰.

У цих же Відомостях за 1903 р. читаємо публікацію про ставлення хрестів та зображень святих у відповідних місцях. Наголошується на тому, щоб при парафіях хрести та зображення святих були поставлені в спеціальних огорожених для цього капличках, щоб їх ніхто не міг осквернити¹⁴¹.

Не обійшлося в літургійних тематиках без забобонів. У Відомостях за 1904 р. керівн. Архиєп. звертає увагу на одну цікаву забобонну проблему. Повідомляється, що на теренах Архиєп. по пошті розповсюджують молитву, яка сама в собі нічого поганого не має, але в додатку до неї розсилається забобонний припис. Той припис велить пересилати ту молитву дев'ять разів, щоб наступних дев'ять днів та молитва була вислухана Богом, тобто подіяла. Для тих людей, які після прочитання того припису відмовляться розповсюдити молитву, чекає нещастя. Митр. ордин. доручає парохам оголосити на своїх парафіях, що ця річ є забобонна і під умовою гріха заборонити розсилання цієї молитви з тим додатком¹⁴².

Наступною цікавою літургійною річчю є відновлення заборони продавати, дарувати чи міняти будь-які церковні предмети, які належать церкві чи парафії.

¹⁴⁰ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1903, 15.

¹⁴¹ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1903, 118.

¹⁴² Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1904, 198.

Можемо зробити висновок, що колись ця заборона вже діяла на теренах Львівської Архиеп., але за часи правління Шептицького це заборона з'являється вперше у Відомостях за 1905 р. Повідомляється, що парохам чи сотrudникам, які не дивлячись на цю заборону спробують все ж продавати якісь церковні речі, загрожує суспенза, тобто заборона священнодіяти. Всім деканам митр. ордин. поручає на деканальних зборах і при деканальних відвідинах парафій нагадати кожному священнику про це розпорядження¹⁴³. Через чотири роки, у Відомостях за 1909 р., керівн. Архиеп. ще раз нагадує духовенству про цю заборону. Уточнюється, що забороняється вивозити, продавати або дарувати церковні предмети і майно якійсь публічній інституції, навіть якщо воно виглядає маловартісним. В цих Відомостях відновлюється наказ про заборону таких дій під загрозою суспензи¹⁴⁴.

Далі переносимось у 1916 р., час Першої світової війни. Тут митр. ордин. публікує дозвіл від Папи пов'язаний зі світлом перед Св. Тайнами, які знаходяться в кивоті. Через війну є трудність з оливою, тому Св. Отець дозволяє єпископам-ординаріям благословляти у своїх єпархіях вживання рослинної олії або бджолиного воску чи електричного світла перед Св. Тайнами, позаяк світло перед Ними має світити цілодобово¹⁴⁵.

Щодо теми поваги до Св. Тайн знаходимо ще одну публікацію у Відомостях за 1919 р. Тут митр. ордин. звертає увагу духовенства на заборону вживання ковпаків (камілавок/скуфій) при відвідуванні хворих зі Св. Тайнами. Дозволяють одягати ковпаки (камілавки/скуфії) тільки взимку, при великих морозах¹⁴⁶.

Не менш важливим від самих Св. Тайн у кивоті керівн. Архиеп. вважало престол, на якому ці Св. Тайни стоять і на якому зрештою звершується сама Божественна Літургія. У Відомостях за 1940 р. митр. ордин. закликає духовенство перестати прикрашати престоли живими квітами, аргументуючи

¹⁴³ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1905, 38.

¹⁴⁴ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1909, 139.

¹⁴⁵ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1916, 52.

¹⁴⁶ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1919, 19.

тим, що престол є символом Ісуса Христа, тому не годиться класти на ньому нічого окрім приписаних Церквою предметів, тобто різної утварі, типу Євангелія, напрестольного хреста і свічників. Керівн. Архиєп. заохочує, як альтернативу цьому, ставити квіти біля самого престолу: «Цвіти не випадає класти на престолі, наче на голову Ісуса Хр., а тим усильніше треба заохочувати, класти цвіти у стіп І. Христа, довкола престолу»¹⁴⁷.

Як вже було декілька разів описано раніше, в часи митрополита Андрея чистота обряду і його збереження були важливими і потрібними речами на які зверталася увага. Ще одним підтвердженням цьому є публікація про навернених у наш обряд, у Відомостях за 1940 р. Митр. ордин. повідомляє духовенство, що тих людей, які покинули наш візантійський обряд і знову до нього повернулися, треба приймати назад з якимось торжеством. Керівн. Архиєп. просить, щоб тих «навернених» людей зобов'язували у присутності двох свідків визнати, що вони жаліють про свій вчинок і обіцяють тепер до смерті, з волі Католицької Церкви, бути в своєму обряді. Відтак вони повинні приступити до Євхаристії в церкві, перед всією парафією¹⁴⁸.

Останню літургійну публікацію, яку описують Архиєп. Відомості знаходимо у Відомостях за 1943 р. Ця публікація стосується дев'ятьох правил до декрету «Про святкування неділі», які були прийняті на торжественній сесії Львівського Архиєп. Собору 12 березня 1942 р. У першому правилі Собор доручає духовенству вчити вірних про важливість святкування неділі, навіть у ті дні, коли вони змушені працювати і не можуть бути присутніми на Літургії¹⁴⁹.

Друге правило закликає духовенство навчати вірних про важливість св. Причастя у неділі та свята. А у третьому забороняється душпастирям без дозволу ординаріату занедбувати служіння Літургії у неділю, або відправляти її задалегідь. Четверте правило закликає душпастирів працювати над

¹⁴⁷ Львівські Архиепархіальні відомості. 1940, 1.

¹⁴⁸ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1940, 47.

¹⁴⁹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1943, 44.

збільшенням кількості причасників у неділі та свята. П'яте правило стосується заохочування душпастирями молоді до Причастя у неділі та свята. У шостому правилі Собор зобов'язує священників виголошувати 10-ти хвилинну проповідь у неділі та свята¹⁵⁰.

У сьомому правилі повторюється дозвіл відправляти Службу на дворі біля храму, використовуючи антиминос з головного престолу, який після богослужіння потрібно ховати, щоб не був уневажнений. Восьме правило закликає духовенство заохочувати вірних, які не мають можливості фізично бути присутніми на Літургії, слухати Літургію та проповідь по радіо, якщо є така можливість. Проте наголошується на повчанні людей, що така «онлайн» Літургія ніколи не замінить живої присутності на Службі у храмі. У дев'ятому правилі забороняється у неділі та свята «торгування потрібних до життя харчів». Продаж дозволявся тільки тоді, коли населення не мало інакшого способу купити потрібних для життя речей і продуктів¹⁵¹.

Виходячи з попередніх напрацювань, можна сказати, що публікації про піст та інші літургійні аспекти життя Архиєп., плюс до всіх вищеперерахованих тем підрозділу, однозначно були важливою складовою життя Церкви. Тут, як і у попередніх темах, бачимо турботу керівництва Архиєп. про повірених їм вірних. Теми посту постійно цікавили людей, позаяк у східному обряді на ньому постійно ставився акцент. Регулювати ці питання допомагали постанови на Великий піст та інші пости, в яких, посилаючись на Львівський провінційний Синод, митр. ордин. пояснював про всі правила і дозволи на піст для вірних, зокрема школярів, і для духовенства. Всі інші тематики публікацій, як от відкриття ТОВ «Ризниця», ставлення хрестів та зображень святих у відповідних місцях, забобонні записки, світло перед Св. Тайнами, квіти біля престолів, навернення у східний обряд, святкування неділі, і т. д, хоч і були поодинокими темами, але все ж не менш важливими за всі інші. В кожному розпорядженні

¹⁵⁰ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1943, 44.

¹⁵¹ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1943, 44.

митрополит, спільно зі своїми помічниками, намагався робити щось для добра вірних і всієї Церкви. Плід цього всього можемо побачити і по наші дні.

Підеумовуючи перший розділ, можемо зробити висновок, що Львівські Архиепархіальні Відомості були важливим засобом комунікації та інформування для вірян та духовенства, де вони могли ознайомитися зі змінами в церковному житті, важливими літургійними рішеннями, пастирськими листами та іншою інформацією, що стосувалася Львівської Архиеп. та всієї Митрополії зокрема. Дослідження літургійних публікацій у Відомостях дає зрозуміти, який стан літургійного життя був в УГКЦ в часи митрополита Андрея. Це прекрасно видно з аналізу літургійних книг і церковної літератури, що включало в себе видання типиків та церковних уставів, літератури для дяків та церковних хорів і безперечно богослужбової та біблійної літератури. Також літургійних тематик торкалися публікації стосовно Євхаристії та інших св. тайн. Окрім цього було опубліковано багато богослужбових приписів, розпоряджень для дяків та різних застережень і дозволів на церковні пости тощо. Все це дає зрозуміти велику працю митрополита Андрея стосовно літургійних речей, які були основою життя Церкви. Владика постійно акцентував на цьому увагу, робив кроки до оновлення Церкви, щоб залишити після себе всім греко-католицьким нащадкам Церкву, яка є вільною від всіх нашарувань, чи то з боку латинників, чи то зі сторони православних. Шкода, що вся його літургійна реформа так і не дійшла до свого повного завершення, проте все ж спадок є неоціненним, і нам, греко-католикам, є чим пишатися і є що брати за основу, щоб продовжувати справу великого митрополита.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ЛІТУРГІЙНИХ ПИТАНЬ ПІСЛЯ ВИХОДУ УГКЦ З ПІДПІЛЛЯ НА ОСНОВІ БЛАГОВІСНИКА ВЕРХОВНОГО АРХИЄПИСКОПА (1989-2021 рр.)

2.1. Рішення Синодів УГКЦ щодо тих самих літургійних питань, які заторкалися у Архиепархіальних Відомостях

В даному підрозділі буде проведено аналіз стану літургійних питань після виходу УГКЦ з підпілля, починаючи від 1989 р. по 2023 р. Щоб показати актуальність даних аспектів за основу візьмемо Благовісник Верховного Архиепископа Києво-Галицького УГКЦ (далі – Благовісник). Благовісник є періодичним виданням Патріаршої курії УГКЦ, який виходить кожного року і включає в собі всі важливі аспекти з життя Церкви за минулий рік. Загалом Благовісники містять в собі: документи Римських Пап, які на час виходу того чи іншого Благовісника були при уряді, документи Верховних Архиепископів Києво-Галицьких УГКЦ, які, як і Папи, на час виходу Благовісника займали свій уряд, документи Патріаршої курії УГКЦ, документи УКУ, документи монашества, статuti, положення, інструкції, звернення, послання, проповіді, промови, інтерв'ю, документи і постанови Синоду Єпископів УГКЦ та документи і постанови Архиерейського Синоду УГКЦ в Україні (далі – АСУ), який є правонаступником Києво-Галицького митрополичого Синоду а також Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ¹. Вкінці Благовісника також розміщений розділ «Хроніка подій». Нас найбільше цікавлять літургійні тематики всього наповнення Благовісників, тому якраз їм буде присвячена увага. Щоб могли краще розібратися у всьому, і знайти відповідні теми до Відомостей, було вирішено поділити цей підрозділ по відповідних темах у підпідрозділи.

¹ Див. Блаженніший Святослав. *Декрет про зміну назви Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ* // docs.ugcc.ua (24.05.2023).

2.1.1. Видавництво літургійних книг і церковної літератури

Розпочнемо з першого підпідрозділу, в якому заторкнемо тему видавництва літургійних книг і церковної літератури після виходу УГКЦ з підпілля. Вже перші рішення і постанови Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у Римі 24 вересня – 8 жовтня 1989 р., говорять про літургійну мову, яка є одним з найважливіших чинників під час видання або перекладу літургійних книг. Згідно з постановою №1 Синоду Єпископів 1989 р. церковнослов'янська мова є офіційною літургійною мовою УГКЦ. Однак, згідно з тенденціями, запропонованими на Другому Ватиканському Соборі, більшість богослужінь мають використовувати мову, яка зрозуміла вірним, тобто живу мову спілкування. Тому Синод схвалює практику використання української мови, або мов країн, де знаходяться структури УГКЦ².

Також Синод у постанові №2 вирішує, що в тих випадках, коли українська мова або мови країн поселення використовуються в богослужіннях, важливо дотримуватися тексту Літургікону, який був виданий Синодом Єпископів УГКЦ у 1988 р. Це необхідно було для того, щоб забезпечити нормативність богослужіння³.

У наступній постанові №3 йдеться про те, що всі зацікавлені особи, зокрема єпископи, можуть надсилати свої позитивні та обгрунтовані зауваження щодо українсько-англійського Літургікону, який випробовується *ad experimentum* на п'ять років до 1 квітня 1990 р., до літургійної комісії, а також надсилати копію своїх зауважень Блаженнішому Мирославу-Івану. Це все стосувалося мови, окремих висловів та фраз в Літургіконі та Архиєратиконі, які були видані Синодом українською мовою⁴.

І насамкінець у постанові №4 Синод схвалив «Устав Архиєрейської Божественної Літургії святого Отця нашого Івана Золотоустого і святого Василя

² Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архиепископа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 1998, 3-5.

³ Див. *Благовісник Верховного Архиепископа Києво-Галицького УГКЦ*. 1998. 3-5.

⁴ Див. *Благовісник Верховного Архиепископа Києво-Галицького УГКЦ*. 1998. 3-5.

Великого». Цей Устав приготований митрополитом Стефаном Суликом згідно з рубриками Архиєратикона, виданого Апостольською Столицею 1973 р. і «Ordo celebrationis», виданого Апостольською Столицею 1941 року⁵.

Дивлячись на ці постанови Синоду Єпископів УГКЦ 1989 р., можемо провести паралель з багатьма подібними мовними рішеннями, опублікованими у Відомостях. Митрополит Андрей був ініціатором читання Євангелія українською мовою на Пасху, а також благословляв переклади літургійних і церковних книг на народну мову, що було розглянуто в попередньому розділі. Як бачимо, владики Синоду 1989 р. продовжують рухатися у тому ж керунку, в якому провадив Церкву митрополит Андрей. Спадщина і тенденції Шептицького в напрямі літургійних перекладів продовжували розвиватися з самих початків виходу УГКЦ з підпілля.

Наступні рішення, які стосувалися літургійних текстів, знаходимо у постановах Синоду Єпископів УГКЦ 1992 р. В постанові №3 владики прийняли проект перекладу літургійних текстів із церковнослов'янської на українську мову, приготований митрополитом Стефаном Суликом⁶. Сама постанова містить в собі декілька пунктів, кожен з яких по-свому розкриває суть цього проекту.

Пункт А зазначає, що у зв'язку із сучасними умовами життя українського народу Церква в Україні та за її межами повинна мати лише один текст для всіх літургійних книг. Це мало допомогти об'єднати Церкву «в розсіянні суцюзі» з Церквою-матір'ю на рідних землях. Тобто, тут владики Синоду вбачають в одному уніфікованому тексті об'єднувачу ціль для всієї Церкви⁷.

У пункті Б йдеться про те, що ті уніфіковані тексти мусять бути повним і вірним перекладом на живу українську мову всіх літургійних книг, що були видані Апостольською Столицею для нашої Церкви. Ці тексти мають включати всі Служби Божі - Літургію Івана Золотоустого, Літургію Василя Великого та

⁵ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

⁶ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

⁷ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

Літургію Передосвячених Дарів. Також ці тексти мають бути видані разом, але не обов'язково у одній книзі. Крім того, потрібно зробити новий переклад усіх інших літургійних книг, що були видані для нашої Церкви Апостольською Столицею, щоб уникнути розбіжностей у висловах, назвах та фразах⁸.

Наступний пункт В наголошує, що церковнослов'янські тексти літургійних книг, що були видані Апостольською Столицею, можна перекладати на українську мову лише за дозволом самого Св. Престолу. Кодекс Канонів передбачає, що затвердження літургійних текстів після перевірки Апостольською Столицею повинно бути здійснене Патріархом за згодою Синоду Єпископів. Крім того, згідно з канонічним правом ніхто не має права додавати, віднімати або змінювати літургійні тексти поза авторитетом Патріарха і Синоду. І взагалі Синод наголошує, що в часі літургійних відправ необхідно використовувати виключно книги з церковним затвердженням⁹.

Пункт Г згідно рішень Синоду представляє систему затвердження українського перекладу літургійних книг. Переклад книг нашої Церкви, що їх видала Апостольська Столиця, повинен після попереднього перегляду Св. Престолом бути апробований Верховним Архиєпископом за згодою Синоду Єпископів, згідно з вимогами Кодексу Канонів Східних Церков¹⁰.

Згідно пункту Г, для реалізації зазначених вище постанов, Синод повинен створити окрему літургійну комісію при Курії Верховного Архиєпископа. Головна мета комісії – переклад повних текстів всіх літургійних книг з церковнослов'янської на українську мову. Йшлося якраз про те, що переклад повинен здійснюватися без будь-яких змін у самі тексти, які були видані Апостольською Столицею для нашої Церкви¹¹.

⁸ Див. Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

⁹ Див. Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

¹⁰ Див. Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

¹¹ Див. Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

Пункти Д і Е зазначають, що для збереження фонетичної краси української мови та відповідності всім вимогам сучасного життя нашої Церкви необхідно, щоб переклад був виконаний колегією найкращих професійних філологів та знавців української літературної мови в Україні, під керівництвом літургійної комісії при Курії Верховного Архієпископа УГКЦ. Також бажано, щоб літургійна комісія могла співпрацювати з братами з Православної Церкви в Україні працюючи над українським перекладом літургійних книг у дусі екуменічного діалогу¹².

Останній пункт Є вказує, що перекладені тексти літургійних книг мають пройти апробацію. Для цього тексти будуть розіслані єпископам, священникам, диригентам визначних церковних хорів та музикологам, які надішлють свої зауваження. Комісія врахує ці зауваження. Проте до завершення оновленого перекладу літургійних книг слід продовжувати використовувати існуючі переклади. Таким чином, коли в якійсь єпархії введено певний текст, всі, включаючи прихожих, повинні використовувати той самий текст, який використовувався раніше, наприклад, переклад Йосифа Сліпого або переклад Синоду з 1988 року¹³.

Ще однією літургійною постановою Синоду 1992 року, щодо видавництва літургійних книг, окрім постанови №3, є постанова №5. В цій постанові Синод благословляє священникам використовувати Молитвослов Отців Василян видавництва 1990 р. Проте вона також підкреслює, що після виходу нових перекладів літургійних книг Молитвослов буде адаптований до цих перекладів¹⁴.

Третім Синодом, який розглядав питання щодо літургійних книг, був Синод Єпископів УГКЦ у 1996 р. У постанові №47 владики Синоду прийняли рішення, що літургійна комісія має залучати до співпраці мовознавців, біблістів, богословів, літургістів, поетів, музикантів та інших фахівців для підготовки

¹² Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ. 1998. 3-5.

¹³ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ. 1998. 3-5.

¹⁴ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ. 1998. 3-5.

нових богослужбових текстів¹⁵. Це свідчить про те, що питання нових богослужбових текстів було пріоритетним для Синоду єпископів, і в перші роки багато рішень було пов'язано саме з ними.

Наступний Синод Єпископів УГКЦ, зібраний у 1997 р., ухвалив значну кількість літургійних постанов щодо видавництва текстів. Постанова №1, яка має назву «Літургійні постанови», свідчить про це. У пункті 1.1. Синод постановив, що переклади текстів Святої Літургії Івана Золотоустого і Василя Великого, затверджені під час Синоду Єпископів у 1987 р., є офіційними літургійними текстами для богослужбового використання в усій УГКЦ¹⁶.

У пункті 1.2. постанови №1 Синоду Єпископів УГКЦ 1997 р., було встановлено, що нижчеподані офіційні перекладені тексти молитв «Отче наш» і «Богородице Діво» мають використовуватись у всій Церкві, як на території України, так і за її межами:

«Отче наш, що єси на небесах, нехай святиться ім'я твоє, нехай прийде царство твоє, нехай буде воля твоя, як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні, і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим; і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого».

«Богородице Діво, радуйся, благодатна Маріє, Господь з тобою. Благословенна ти між жінками і благословенний плід лона твого, бо ти породила Христа Спаса, Избавителя душ наших»¹⁷.

Це свідчить про бажання Синоду забезпечити єдність і уніфікованість у використанні цих молитов у всіх парафіях УГКЦ.

Вартує зазначити, що подібні переклади цих самих молитов Синод благословив не вперше. На Синоді Єпископів УГКЦ 1992 року, у постанові №4, були схвалені тексти молитв «Отче наш» і «Богородице Діво»¹⁸. Однак, у постанові №1 Синоду Єпископів УГКЦ 1997 р., переклад молитви «Богородице Діво» був заново затверджений, оскільки зазнав змін у перекладі, тоді як переклад молитви «Отче наш» залишився без змін. Це рішення було важливим

¹⁵ Див. Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ. 1998. 3-5.

¹⁶ Див. Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ. 1998. 3-5.

¹⁷ Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ. 1998. 3-5.

¹⁸ Див. Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ. 1998. 3-5.

для Церкви, оскільки ці молитви мають велике значення для вірних, які використовують їх щоденно у своїх молитовних практиках. Новий затверджений переклад молитви «Богородице Діво» в 1997 році став єдиним використовуваним в УГКЦ до сьогоднішнього часу. Для вірних ця молитва є важливою, позаяк її часто моляться, особливо під час молитви Вервиці.

Наступні рішення, пов'язані з виданням літургійних книг, з'являються у постановах Синоду Єпископів УГКЦ 2006 р. Синод почав з укладання проекту процедури підготовки літургійних текстів, які мали бути прийняті Синодом Єпископів УГКЦ. Також було вирішено створити електронну базу даних з літургійними термінами та офіційними літургійними текстами, про що повідомлялося у комунікаті Синоду. У постанові №4 було відзначено, що документи, що були подані Римським Апостольським Престолом для Східних Церков стосовно богослужінь, є обов'язковими для всієї УГКЦ¹⁹.

Через два роки Синод Єпископів УГКЦ 2008 р., у постанові №22, визначив пріоритети діяльності Патріаршої літургійної комісії. Була визначена послідовність опрацювання богослужбових книг: «Псалтир, Требник, Часослов (незмінні частини), Святкова Мінея, Святковий Октоїх, Великопісна та Квітна Тріодь (головні відправи), Служебник з Літургіями Івана Золотоустого, Василя Великого та Напередосвячених Дарів, Архиєратикон»²⁰.

В постанові №16 Синоду Єпископів УГКЦ 2009 р. владики нагадують духовенству про обов'язок дотримуватися офіційних текстів в літургійних богослужіннях, які були затверджені самим Синодом Єпископів УГКЦ²¹. Це нагадування свідчить про те, що такі ситуації, коли духовенство порушує різні норми і приписи, були достатньо поширеними. Владики проявляють свою пастирську турботу, звертаючи увагу на це питання та закликаючи до додержання офіційних літургійних текстів.

¹⁹ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2006, 101.

²⁰ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2008.

²¹ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2009, 55.

На Синоді Єпископів УГКЦ 2010 р., у постанові №2. Ж., було приділено увагу потребам вірних УГКЦ, які перебувають за межами України в умовах міграції. Для забезпечення їхньої душпастирської опіки, Синод доручив Патріаршій літургійній комісії підготувати двомовні тексти Літургій Івана Золотоустого і Василя Великого, а також Чину святих таїнств Хрещення, Миропомазання та Подружжя. Це було зроблено з метою забезпечення душпастирських потреб в країнах, де проживає найбільша кількість вірних УГКЦ²².

Через рік, у постанові №32, Синоду Єпископів УГКЦ 2011 р., було прийнято рішення про створення Редакційної групи для перегляду богослужбових текстів. Синод доручив Патріаршій літургійній комісії номінувати кандидатури для складу групи, які були подані на розгляд наступної сесії Постійного Синоду Єпископів. Метою створення Редакційної групи було переглянути і вдосконалити богослужбові тексти з метою поліпшення літургійного досвіду для вірних УГКЦ²³.

У 2012 році Блаженніший Святослав випустив лист-звернення щодо редакції текстів катехизмових правд і щоденних молитов в УГКЦ. Це стало відповіддю на питання та звернення катехитів щодо неузгодженості текстів і ускладнень у катехитичному навчанні. У листі-зверненні зазначалося, що у проголошеному Катехизмі «Христос – наша Пасха» були подані узгоджені тексти щоденних молитов і катехизмових правд, що допомогло усунути розбіжності та полегшити процес навчання. Цей крок був важливим для забезпечення однозначності та зрозумілості богослужбових текстів в УГКЦ²⁴.

Водночас Глава УГКЦ також звернув увагу на те, що після виходу цього листа-звернення в усіх молитовниках, і у молитовній практиці Церкви, тексти

²² Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2010.

²³ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2011.

²⁴ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2012, 78.

щоденних молитов повинні відповідати редакції, поданій Катехизмом УГКЦ «Христос – наша Пасха» 2012 року²⁵. Він дає ряд доручень, зокрема:

« – усім тим, що приготують до друку й видають молитовники та катехитичні підручники, зокрема видавництвам, у всіх виданнях дотримуватися усталеної редакції Щоденних молитов і Катехизмових правд, поданих у Катехизмі УГКЦ “Христос – наша Пасха” (видання 2012 року);

– усім церковним комісіям, монастирям, парафіям, які в тій чи тій формі використовують тексти Щоденних молитов і Катехизмових правд, дотримуватися узгодженої редакції цих текстів;

– отцям-парохам і всьому духовенству використовувати в усіх моліннях зредагований текст;

– катехитам і вихователям навчати правд віри й молитов згідно з узгодженим текстом Щоденних молитов і Катехизмових правд;

– усім вірним для власного добра й блага всієї Церкви знати узгоджені тексти молитов, правд Святої Віри та “Суспільного дороговказу віруючого”»²⁶.

Через рік в УГКЦ вийшла «Інструкція щодо подання і затвердження літургійних текстів, їх перевидань та перекладів». Як зазначається, метою даної праці було вказати на основні принципи створення та впровадження нових літургійних текстів в УГКЦ, їх оновлення, перевидання та нові переклади, згідно з приписами церковного законодавства та допоміжних документів Учительського уряду вселенської Церкви²⁷. «Інструкція» відображає прогресивний підхід УГКЦ до літургійного життя та бажання відповідати сучасним вимогам, одночасно дотримуючись церковних норм та вказівок вселенського Учительського уряду. Вона створює основу для впровадження нових літургійних текстів, оновлення та перевидання існуючих, а також забезпечує правильність і якість перекладів.

У 2014 р. виходить розпорядження Блаженнішого Святослава про офіційні церковнослов'янські літургійні видання УГКЦ. Тут Глава УГКЦ описує, які саме церковнослов'янські літургійні видання УГКЦ є офіційними. Блаженніший

²⁵ Див. Синод Єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012, 300.

²⁶ Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ. 2012. 78.

²⁷ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2013, 110.

наводить список книг, виданих церковною владою нашої Церкви чи Апостольським Престолом:

«Святое Евангелие, Рим 1944; Апостол, Рим 1955; Псалтир, Львов 1901; Архиератикон, Рим 1973; Служебник, Рим 1942; Требник, Рим: I 1945; II 1946; III 1951; IV 1952; V 1953; Часослов, Рим 1950; Осмогласник, Львов 1895; Ирмологіон, Львов 1904; Тріодь постная, Львов 1906; Тріодь цвітная, Львів 1907; Минея, Почаев 1761-1764: Септемврій, Октоврій, Ноемврій, Декемврій, Януарій, Февруарій, Март, Априлій, Май, Юній, Юлій, Август; Типік церкви русско-католическія, Львов 1899»²⁸.

У зазначеному розпорядженні Блаженніший Святослав підкреслює необхідність використання вищезгаданих видань під час літургійних богослужінь та під час перевидань та перекладів літургійних текстів УГКЦ на сучасні мови, доки не будуть опубліковані нові видання²⁹. Це підкреслює важливість дотримання узгоджених редакцій та забезпечення єдності в літургійній практиці УГКЦ.

На 71-й сесії АСУ, що відбулася у 2016 році, був виданий декрет Блаженнішого Святослава про проголошення Молебню до Христа Милосердного. Також разом з цим була проголошена служба цього Молебню³⁰. Загалом проголошення цих текстів відбулося в контексті святкування Року Милосердя в Католицькій Церкві, зокрема в УГКЦ.

У постановах Синоду Єпископів УГКЦ 2017 р. (постанова №5 «Для покращення літургійного і молитовного життя в УГКЦ») були надані доручення Патріаршій літургійній комісії. Зокрема, у пункті Б.3. було зазначено доручення підготувати нову редакцію Молитовника для вірних УГКЦ на основі молитовника «Прийдіте поклонімся». Також у пункті Б.5. Синод доручив літургійній комісії створити перекладацькі групи для підготовки літургійних текстів і перекладів на основі мовних груп (англійська, португальська, іспанська тощо) у погодженні з єпархіальними єпископами³¹.

²⁸ Блаженніший Святослав. *Розпорядження про офіційні церковнослов'янські літургійні видання УГКЦ*. Київ 2014.

²⁹ Див. Блаженніший Святослав. *Розпорядження про офіційні церковнослов'янські літургійні видання УГКЦ*.

³⁰ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2016, 238.

³¹ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2017, 177.

Постанова №7 Синоду Єпископів 2020 р. стосується впорядкування книговидавання в УГКЦ, позаяк Синод затверджує відповідну «Інструкцію про впорядкування книговидавання в УГКЦ». У розділі 2 цього документу обговорюється видання Святого Письма, де зазначено, що кожен новий переклад повинен мати затвердження церковної влади або дозвіл на друк, якщо це видання не призначене для літургійного або катехитичного вжитку. Якщо в новому виданні змінюється текст або коментарі, потрібен новий дозвіл або затвердження. Розділ 3 стосується видання літургійних текстів, де зазначається, що потрібне затвердження церковною владою. Якщо текст не має затвердження, його не можна використовувати в літургійних відправах. Глава УГКЦ за згодою Синоду Єпископів є компетентною церковною владою для затвердження перекладів літургійних текстів, і не потрібна повторна затвердження з боку Апостольського престолу. Розділ 4 розглядає видання паралітургійних текстів, де зазначається, що дозвіл на видання стосується лише оригінального тексту, а для перевидання, перекладу або передруку потрібен дозвіл церковної влади. При перевиданні без змін потрібно підтвердження відповідності оригіналу, яке може бути надане затверджуючою владою або місцевим ієрархом, і це підтвердження повинно бути надруковане на перших сторінках книги разом з інформацією про дозвіл на друк даного тексту³².

Останнє синодальне рішення, що стосується видавництва літургійних книг, було прийняте на Синоді Єпископів УГКЦ у 2022 р. в постанові №2. Зазначається, що владики затвердили нову редакцію тексту Божественної Літургії св. Івана Золотоустого. Протягом кількох останніх років була створена робоча група під керівництвом владики Гліба Лончини, яка успішно працювала над цим текстом. Синодальні отці висловили свою щирю подяку групі за

³² Див. Синод Єпископів УГКЦ. *Інструкція про впорядкування книговидавання в УГКЦ* // docs.ugcc.ua (24.05.2023).

виконану роботу та дали благословення на завершення роботи з урахуванням висловлених зауважень і доповнень під час дискусії³³.

Виходячи з отриманих даних, можна зробити висновок, що після виходу з підпілля в УГКЦ приділяється велика увага вдосконаленню літургійного та молитовного життя своїх вірних. Сучасна УГКЦ продовжує наслідувати спадщину Андрея Шептицького, включаючи його підхід до видання, перекладу і друку літургійних книг, що ми бачили у Відомостях. Рішення Синодів Єпископів про узгодження та стандартизацію літургійних текстів, видання нових редакцій молитовників та перекладів, а також створення перекладацьких груп свідчать про прагнення Церкви до єдності, якісного духовного навчання та спільного молитовного досвіду, а також підтверджують гнучкість і адаптивність УГКЦ до потреб сучасного часу, включаючи зміни в молитовній практиці. Окрім цього вони підкреслюють важливість узгодженості в літургійному житті Церкви, а також залучення єпархіальних єпископів і вірних до цього процесу. В цілому, видання декретів, постанов та інших документів Синодів Єпископів УГКЦ на цю тематику свідчить про постійну турботу та розуміння Глави УГКЦ і його співбратів єпископів щодо розвитку літургійного життя, покращення молитовної практики та забезпечення духовних потреб вірних, що має велике значення для духовного зростання та гармонійного розвитку всієї Церкви.

2.1.2. Літургія, святі таїнства і треби

Перші синодальні рішення на тему Євхаристії бачимо на Синоді Єпископів УГКЦ, що відбувся у Львові 16-31 травня 1992 р. У постанові №21 пригадується, що рішення Замойського Синоду є зобов'язуючими для УГКЦ, щоб забезпечити послідовність в літургійному житті. Три пункти постанови говорять про Божественну Літургію. В пункті В і Г владики нагадують, що під час Літургії забороняється вживання губки й теплоти, а також, що всі частинці, які є на

³³ Див. Синод Єпископів УГКЦ. *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2022* // docs.ugcc.ua (19.05.2023).

дискосі, освячуються разом із агнцем. Пункт Г говорить вже про заборону давати Причастя немовлятам, які не досягли свідомого віку³⁴. Як побачимо згодом, таке бачення протрималось не довго.

У постанові №1.6. Синоду Єпископів УГКЦ, що відбувся у 1997 році, було змінено термінологію. Замість «Першого Причастя» було рекомендовано використовувати термінологію «Перша Свята Сповідь і Урочисте Святе Причастя»³⁵. Це свідчить про зміну поглядів на Причастя дітей у свідомому віці і про те, що в Церкві почали допускати можливість Причастя немовлятам, а прийняття Євхаристії у свідомому віці не вважалося буквальним Причастям в перший раз.

Конкретику в понятті свідомого віку бачимо вже згодом. У постановах 10-ї сесії АСУ 2001 року (постанови №7, №8 та №9) конкретизується поняття свідомого віку. Владика вказують, що сім років є віком відповідним для підготовки до Першої Святої Сповіді. Процес підготовки повинен тривати не менше одного року і відповідати програмі для 2-го класу серії «З нами Бог» та додатковій «Програмі підготовки до Першої Святої Сповіді». Також вимагалось проведення зустрічей та співбесіди з дітьми, які готуються до Першої Святої Сповіді, а також проведення духовних зустрічей для батьків дітей і хресних батьків. Ці заходи спрямовані на забезпечення належної підготовки дітей до Першої Святої Сповіді³⁶. Загалом, ці рішення свідчать про поступову зміну у розумінні та практиці Першої Святої Сповіді та Причастя в УГКЦ. Вони відображають бажання забезпечити належну духовну підготовку дітей і залучити батьків до цього процесу.

Продовження цієї теми бачимо в постановах 18-ї сесії АСУ 2003 р. У постанові №5, що стосується Року родини, владика УГКЦ звертають увагу на підготовку дітей до Першої Сповіді та організацію самого дня її проведення. В

³⁴ Див. Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

³⁵ Див. Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

³⁶ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2001, 136.

цьому документі рекомендується сповідати дітей, а також їх батьків, родичів і хрещених напередодні самого торжества, а не у сам день. Також для забезпечення належної участі у Божественній Літургії та уникнення шуму та перешкод у храмах, пропонується провести зустріч з батьками, спільно з катехитами. Ця зустріч присвячена фотографуванню дітей у день їх Першої Сповіді та Урочистого Причастя під час Літургії³⁷. Ці рішення мають на меті забезпечити належне святкування та участь дітей у таїнствах, а також створити сприятливу атмосферу в храмах під час святкування Першої Сповіді та Урочистого Причастя.

У постанові №7 на Синоді Єпископів УГКЦ 2012 року, спрямованій на оживлення участі вірних у молитовно-літургійному житті Церкви, зазначається, що всі парохі зобов'язані служити не лише Літургію, а також, Вечірню та Утреню в неділю й свята. Окрім цього заохочується щоденно служити Божественну Літургію та молитву Часослова в своїх парафіяльних храмах³⁸.

У тому ж 2012 р., на 56-й сесії АСУ, у постанові №2, що стосується стратегії розвитку УГКЦ до 2020 року і підвищення богослужбового рівня парафій Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства УГКЦ, парохів зобов'язують служити Божественну Літургію та інші види літургійного служіння без поспіху і з благоговінням, а також обов'язково звершувати Вечірню та Утреню в неділю й свята³⁹. Синод УГКЦ прийняв рішення, яке перегукується зі зверненням митрополита Андрея з 1926 року, де вказувалась важливість виконання церковних обрядів духовенством⁴⁰. Це свідчить про турботу Синоду про питання літургійного порядку, як і в часи Шептицького, що постає внаслідок занедбання цього служіння. Шляхом прийняття таких рішень Синод стимулює священнослужителів до благоговійного виконання своєї місії, з метою уникнення літургійного хаосу.

³⁷ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2003, 92.

³⁸ Див. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. 2012, 142.

³⁹ Див. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. 2012, 181.

⁴⁰ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архiepісархiальні відомості*. Львів 1926, 4.

Тема Євхаристії продовжується на Синоді Єпископів УГКЦ 2015 р. Постанова №5 нагадує священнослужителям про необхідність частого звершення Божественної Літургії, зокрема в неділю та святкові дні, а навіть щоденно⁴¹. Постанова №30 затверджує Інструкцію щодо причастя дітей і немовлят в УГКЦ, яка надає детальні пояснення і душпастирські вказівки для священників, катехитів і вірних щодо Святих Таїнств християнського втаємничення та Причастя малих дітей⁴².

У останній постанові №31 затверджені Чини катехуменату та Хрещальної Літургії, що стали важливими в контексті прийняття до Церкви дорослих осіб, які потребують підготовки та катехизації⁴³. Цьому рішенню передувало доручення Синоду Патріаршій катехитичній комісії у співпраці з Патріаршою літургійною комісією, щоб спільними зусиллями видати Інструкцію для священників щодо звершення Святих Таїнств християнського втаємничення під час Божественної Літургії та ознайомити їх зі змістом і практикою цієї Інструкції під час формаційних зустрічей в єпархіях⁴⁴.

Також описано, що тексти молитов у Чинах взяті з офіційного видання і Малого Требника, а Божественна Літургія св. Івана Золотоустого зі Службника 1988 року. Зазначено, що молитви над матір'ю у 40-й день по народженні дитини не пов'язані зі звершенням Святих Таїнств християнського втаємничення, і якщо Хрещення відбувається у 40-й день, то молитви над матір'ю слід прочитати перед Чином Хрещальної Літургії. Крім того, зазначено, що немає потреби в окремому обряді воцерковлення новоохрещеного⁴⁵.

Останнє рішення щодо теми Євхаристії виходить у 2016 р., коли АСУ на 71-й сесії видав затверджені постановою № 5 Норми служіння Божественної

⁴¹ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2015, 175.

⁴² Див. Синод Єпископів УГКЦ. *Інструкція щодо Причастя немовлят і дітей в УГКЦ* // docs.ugcc.ua (19.05.2023).

⁴³ Див. Синод Єпископів УГКЦ. *Чин хрещальної Літургії для дорослих і дітей*. // st.ugcc.ua (19.05.2023).

⁴⁴ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2014, 227.

⁴⁵ Див. Чин хрещальної Літургії для дорослих і дітей (19.05.2023).

Літургії⁴⁶. В цих Нормах надаються вказівки та пояснення щодо служіння Літургії священниками, включаючи обмеження щодо кількості Літургій, які може служити священник, а також вказується на їх обов'язки як парохів, зокрема, щодо інтенцій (намірень) і суми пожертв. Такі пояснення і дозволи щодо служіння двох Літургій в один день, особливо в неділю і свята, ми бачили також у Відомостях, де митрополит Андрей благословляв на служіння двох Літургій в один день, в неділі і свята та інше⁴⁷.

Наступною темою, після розгляду Євхаристії, будемо досліджувати публікації, що стосуються святих тайн і треб. У постановах 20-ї сесії АСУ 2003 р. згадується свята тайна подружжя. У постанові №3 Синоду зазначається, що Чин заручин (благословення наміру одружитися) може проводитись не раніше як за три місяці до дня уділення святої тайни подружжя. Наголошується, що заручини можуть відбуватись як у храмі, так і вдома⁴⁸.

Наступне рішення, що стосується треби, пов'язане з християнським похороном. Згідно з постановою №2 47-ї сесії АСУ 2009 року, були опубліковані «Пастирські та літургійні роз'яснення щодо Чину християнського похорону» та «Інструкція щодо обмеження почесей християнського похорону для духовенства Києво-Галицького Верховного Архієпископства УГКЦ». В цих документах владики Синоду пояснюють аспекти християнського похорону, відбираючи свою основу з Святого Письма, богословських аспектів та традицій Церкви⁴⁹.

Вказується, що залежно від способу життя та віри покійної особи, Церква проводить Чин християнського похорону у два способи: урочистий і неурочистий. Іноді через певні причини Церква взагалі відмовляє в похороні. Урочистий спосіб включає такі елементи, як проведення Парастасу в домі

⁴⁶ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 2016, 238.

⁴⁷ Див. Архієрейський Синод УГКЦ в Україні. *Норми служіння Божественної Літургії* // docs.ugcc.ua (19.05.2023).

⁴⁸ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 2003, 108.

⁴⁹ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 2009.

померлого, процесійний хід із хрестом і хоругвами під супровід священника, який має відповідний літургійний одяг (спитрахиль та фелон), спів літургійних гімнів, дзвони, внесення тіла до храму та використання кадила. Таким урочистим способом прийнято ховати тих вірних, які вели ревне християнське життя, тобто брали участь у богослужіннях і святих таїнствах, були небайдужими до парафіяльної діяльності і були добрим прикладом для інших⁵⁰.

Натомість, неурочистий спосіб передбачає обмеження деяких елементів, таких як відсутність фелона і кадила, або взагалі відсутність священника у процесійному ході та заборона внесення тіла до храму. Церква використовує неурочистий спосіб християнського похорону для тих, хто рідко ходив до церкви, або не брав участі у богослужіннях взагалі, не приймав святих таїнств, а також вів аморальне життя тощо⁵¹.

Додаткові відомості про різні випадки обмеження почесей християнського похорону містяться в Інструкції, що була випущена разом з «Пастирськими та літургійними роз'ясненнями щодо Чину християнського похорону».

У цій Інструкції Синод надає конкретні вказівки щодо проведення похорону для нехрещених осіб, хрещених некатоліків, грішників з відомою публічною репутацією, єретиків, розкольників, а також атеїстів, які були відомі своїм ворожнечим ставленням до віри. Також надаються вказівки щодо похорону тих, хто обрав кремацію свого тіла або скоїв самогубство⁵². Ці роз'яснення та інструкції спрямовані на забезпечення правильного проведення християнського похорону відповідно до віровчення та традицій Церкви, а також для забезпечення поваги до життя та душевного благополуччя померлих вірних.

Насамкінець, згідно з постановою №7 ІХ. Синоду Єпископів УГКЦ 2019 року, у пункті №2 вказується, що священнослужителі повинні докладати зусиль

⁵⁰ Див. Синод Єпископів УГКЦ. *Пастирські та літургійні роз'яснення щодо Чину християнського похорону* // docs.ugcc.ua (19.05.2023).

⁵¹ Див. Пастирські та літургійні роз'яснення щодо Чину християнського похорону (19.05.2023).

⁵² Див. Синод Єпископів УГКЦ. *Інструкція щодо обмеження почесей християнського похорону для духовенства Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ* // docs.ugcc.ua (19.05.2023).

для того, щоб таїнства християнського втаємничення і таїнство вінчання здійснювалися під час недільної або святкової Божественної Літургії за участю парафіяльної спільноти, відповідно до приписів, зазначених у літургійних книгах. Це рішення має на меті забезпечити, щоб ці таїнства відбувалися в рамках церковного богослужіння та залучали активну участь вірян⁵³.

Виходячи з попередніх напрацювань, можна зробити висновок, що Євхаристія є центральним та особливим моментом в житті церковної спільноти. Рішення та постанови Синодів відображають важливі аспекти Євхаристії, включаючи її здійснення, кількість служб, намірення та пожертви. Синод УГКЦ також зосереджується на святих таїнах і требах. Постанови стосуються святої тайни подружжя, в яких розглядаються заручини та їх проведення. Також розглядаються роз'яснення та інструкції щодо Чину християнського похорону, включаючи урочистий і неурочистий способи похорону. Завершуючи підпідрозділ, останнє рішення Синоду зазначає, що таїнства християнського втаємничення і таїнство вінчання мають здійснюватися під час недільної або святкової Божественної Літургії з участю парафіяльної спільноти, відповідно до літургійних книг. Загалом, рішення та постанови Синодів УГКЦ покликані забезпечити вірним належний духовний супровід та забезпечити правильне здійснення літургійних обрядів відповідно до церковних норм і традицій.

2.1.3. Церковні свята та інші літургійні рішення Синодів УГКЦ

Тема церковних свят має багато аспектів, які можуть бути досліджені. Розглянемо основні аспекти, пов'язані з церковними святами: встановлення свят, роль святих у церковній традиції та місяцеслов. Цю тему бачимо із самого початку вже в рішеннях і постановах Синоду Єпископів УГКЦ 1989 р. Постановою №6 Синоду Єпископів УГКЦ в 1989 році вирішено піднести день святого Володимира Великого до рангу бдінного свята і відзначати його щорічно

⁵³ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2019.

в найближчу до 15 серпня неділю як національне свято з відновленням хресних обітів та освяченням води. Синод також рекомендує розміщувати ікону святого Володимира Великого на почесному місці в будинках вірних, школах, церквах і громадських установах з метою зміцнення зв'язку вірних з християнською спадщиною та пошани до видатної постаті великого українського святого⁵⁴.

На Синоді Єпископів УГКЦ в 1997 році, в постанові №1.4., був наведений перелік обов'язкових церковних свят для святкування вірними: Різдво Христове, Богоявлення Господнє, Вознесіння Господнє, Благовіщення Пресвятої Богородиці, Успіння Пресвятої Діви Марії, Свято верховних апостолів Петра і Павла. В постанові зазначено, що в ці дні вірні повинні брати участь у Святій Літургії, слухати проповідь та утримуватися від важкої праці. Крім того, єпископи Синоду заохочують усіх вірних брати участь у богослужіннях під час інших традиційних свят церковного календаря, таких як Обрізання ГНІХ, Преображення Господнього (Спаса) та Воздвиження Чесного Хреста⁵⁵.

На тому ж Синоді Єпископів УГКЦ, у постанові №1.5., було внесено до календаря нове свято на честь «пам'яті християнського подвигу Пратулинських мучеників», які в 1874 році віддали своє життя за віру та захист свого храму в селі Пратулин. Дата святкування була встановлена на 23 січня, а Літургійній комісії було доручено скласти богослужбові тексти для цього свята⁵⁶. Вже наступного року, на Синоді Єпископів УГКЦ в 1998 році, у постанові №6, був затверджений текст Молебню до Пратулинських мучеників для використання у літургійних богослужіннях⁵⁷.

Після приїзду Папи Івана Павла II до України та його проголошення новомучениками нашої Церкви, з'явилась нова хвиля зацікавлення темою свят і почитання святих. На Синоді Єпископів УГКЦ в 2002 році, у постанові №7, з метою використання спадщини мучеників нашої Церкви для зміцнення віри та

⁵⁴ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998, 3-5.

⁵⁵ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998, 3-5.

⁵⁶ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998, 3-5.

⁵⁷ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ, 1998.

розширення духовного життя вірних, було прийнято наступні рішення: А) активніше практикувати молитву та богослужіння до наших мучеників; Б) забезпечити включення імен і дат новопроголошених блаженних нашої Церкви в усі церковні календарі; В) доручити Літургійній і Богословській синодальним комісіям перевірити наявні тексти богослужб для новомучеників⁵⁸.

У постановах Синоду Єпископів УГКЦ 2013 року з'явилося наступне рішення щодо свят. Відбулася важлива подія для всієї УГКЦ – освячення Патріаршого Собору Воскресіння Христового в Києві на Лівому березі Дніпра, яке здійснив Блаженніший Святослав, Глава УГКЦ, разом з греко-католицькими і римо-католицькими єпископами з усього світу. У зв'язку з цією подією, Синод в постанові №22 встановив спеціальне свято «Спомену освячення Патріаршого собору Воскресіння Христового в Києві» на 18 (5) серпня, щоб ця визначна подія щорічно вшановувалася всією Церквою. Також Синод доручив Патріаршій літургійній комісії скласти та подати на затвердження службу цього свята⁵⁹.

Повертаючись до рішень Синоду Єпископів УГКЦ 2002 р. щодо служби новомучеників, про які згадувалося раніше, АСУ 2016 р. на 71-й сесії потвердив Службу свята Блаженних новомучеників УГКЦ⁶⁰, а Блаженніший Святослав оприлюднив і проголосив її відповідним декретом⁶¹. Відтак тепер наша Церква має єдину службу, в якій вміщено всі потрібні тексти для Вечірні, Утрені та Літургії, на честь новомучеників УГКЦ.

Черговим рішенням в цій тематиці стало встановлення свята вшанування Матері Божої Неустанної Помочі. У 2017 році в постанові №5 Синоду Єпископів УГКЦ було прийняте рішення щодо встановлення свята вшанування Матері Божої Неустанної Помочі. У цьому рішенні Синод доручив Патріаршій літургійній комісії встановити дату та розробити богослужбові тексти цього

⁵⁸ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2002, 113-114.

⁵⁹ Див. *Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ*, 2013, 190.

⁶⁰ Див. *Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ*, 2016, 238.

⁶¹ Див. *Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ*, 2016, 113.

свята⁶². У тому ж році Блаженніший Святослав випустив декрет, оголосивши свято Матері Божої Неустанної Помочі, яке відтоді святкується щорічно в усій нашій Церкві⁶³.

Останній Синод Єпископів УГКЦ, який відбувся 7–15 липня 2022 р. у Перемишлі (Польща) у постанові №41 затвердив із внесеними поправками та доповненнями критерії укладання Місяцеслова УГКЦ як дороговказ для подальшої праці Патріаршої літургійної комісії⁶⁴.

Ну і насамкінець важливим і значущим для нашої Церкви в Україні стало рішення 93-ї сесії АСУ УГКЦ 2023 р. У постанові №5 владики Синоду «взявши до уваги численні прохання віруючих та провівши попередні консультації із духовенством та монашеством нашої Церкви про назрілу потребу реформи Літургійного календаря УГКЦ в Україні, а також зважаючи на душпастирські рації» в пункті А. проголошують, що УГКЦ в Україні з 1 вересня за новим стилем (початок Індикту) 2023 р. переходить на новий стиль для нерухомих свят із збереженням чинної Пасхалії.

А в наступному пункті Б., владики наголошують: «для тих парафій чи поодиноких громад, які відчувають себе ще не готовими до такого кроку (за окремим благословенням єпархіального єпископа), залишити можливість літургійного життя за юліанським календарем на період до 2025 року Божого»⁶⁵. Це останнє рішення АСУ щодо реформи Літургійного календаря в Україні відображає увагу і турботу Церкви про своїх вірних. Надання можливості парафіям та громадам, які ще не готові перейти на новий календар, залишатися при юліанському календарі до 2025 року, свідчить про розуміння різних потреб та особливостей української Церкви. Це рішення дає можливість громадам зважити всі аргументи «за» і «проти» переходу до нового календаря, дозволяючи

⁶² Див. Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ. 2017, 177.

⁶³ Див. Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ. 2017, 77.

⁶⁴ Див. Архиєрейський Синод УГКЦ в Україні. *Постанови Дев'ястої третьої сесії Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні* // docs.ugcc.ua (19.05.2023).

⁶⁵ *Постанови Дев'ястої третьої сесії Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні* (19.05.2023).

їм зробити осмислене рішення згідно з їхніми духовними потребами і традиціями. Такий підхід сприяє збереженню єдності Церкви, оскільки він дає можливість всім громадам приступити до нового стилю святкування в єдиний час після 2025 року. Окрім того, рішення Синоду показує гнучкість Церкви і її здатність враховувати різні потреби і душпастирські рації своїх вірних. Враховуючи численні прохання та консультації з духовенством і монашеством, Синод прийняв рішення, яке дозволяє Церкві рухатися вперед у реформуванні, одночасно надаючи достатній час для обмірковувань і адаптації для тих, хто ще не готовий до змін.

Проте не обмежилися рішення Синоду лише церковними святами. Важливим для керівництва Церкви були й інші літургійні аспекти, зокрема церковний спів. Як ми бачили попередньо у другому розділі, митрополит Андрей приділяв питанню літургійного співу багато часу у Відомостях. Це були і послання, і рішення, і постанови, і різні поручення для дяків чи хорів. Для розвитку цієї сфери видавалася спеціальна література і різні вказівки. У новітній історії УГКЦ, тобто після виходу з підпілля, першим рішенням у цій темі була постанова №5 Синоду Єпископів УГКЦ 1989 р., в якій владики визначили необхідність нормативності та стандартизації літургійного співу в українській та англійській мовах за текстом, виданим Синодом 1988 р. Щоб забезпечити цю нормативність, владики отримали можливість надіслати свої зауваження щодо проекту «самуїлівки» (самуїлкових наспівів) Синодальній Літургійній комісії протягом року. Після цього Синодальна підкомісія Літургійного співу мала підготувати підручник для вивчення цього співу⁶⁶.

Це рішення показує, що керівництво Церкви мало на меті відродження і впорядкування церковного співу, який міг бути втраченим або піддаватися значним змінам під час періоду підпілля. Відновлення нормативності співу мало на меті забезпечити його єдність та якість у всій Церкві. Також це рішення

⁶⁶ Див. Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ, 1998. 3-5.

свідчить про те, що Церква в той час уділяла велику увагу літургійним аспектам, в тому числі церковному співу, як важливій складовій релігійного життя. Це підтверджує зобов'язання Церкви підтримувати традиції та розвивати літургійне та духовне життя своїх вірних.

Після рішень 1989 р. виявляється, що питання літургійного співу, нажаль, поступово занедбувалося. Протягом тривалого періоду не було публікованих рішень Синодів Єпископів УГКЦ чи АСУ щодо цієї теми аж до 2012 року. Проте з початку 2012 року це питання почало оживлятися. Відновлення цієї сфери почалося з постанови №7 Синоду Єпископів УГКЦ 2012 року. Ця постанова ставить акцент на розвиток хору при парафіях, пояснення богословського значення літургійних обрядів і піснеспівів, залучення вірних до спільного співу та прослави Бога, а також підготовку вишколених дяків. Рекомендується організація дяківських шкіл при єпархіальних єпископах з метою забезпечення парафій відповідно підготовленими дяками. Ці рішення спрямовані на підтримку і розвиток літургійного співу в УГКЦ, враховуючи його важливість і значення для церковного життя ⁶⁷.

Через три роки на Синоді Єпископів УГКЦ 2015 р. у постанові №7.Є. знову бачимо рішення у питанні церковного співу. У підпункті 2 владики Синоду звертаються до єпархіальних єпископів, щоб ті подбали про розроблення програм для вишколу та постійної формації парафіяльних дяків і читців. А в підпункті 4 єпископи доручають священнослужителям дбати про красу літургійного співу і особливо звертати увагу на дикцію, виразність мови (свою та дяка), заохочувати вірних до участі у співі ⁶⁸.

На сьогоднішній день, останніми рішеннями, що стосуються церковного співу в УГКЦ, є постанови 69-ї сесії АСУ 2015 року. Згідно з постановою №5 Синоду, єпархіальним єпископам доручається призначити відповідального священника, який буде керувати справами церковних співців у своїх єпархіях та

⁶⁷ Див. Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ, 2012, 142.

⁶⁸ Див. Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ, 2015, 175.

екзархатах⁶⁹. Ці рішення покладають надію на те, що спеціалізовані синкели зможуть ефективно регулювати питання церковного співу, сприяючи його розвитку у всій Церкві. Таким чином, турбота митрополита Андрея продовжується, і його праця матиме продуктивний наслідок для церковного співу в УГКЦ.

Вкінці хочемо ще додати три рішення різних Синодів УГКЦ у справах інших літургійних питань. Першим є рішення Синоду Єпископів УГКЦ 1992 р., який у постанові №21 нагадує про, як вже згадувалося раніше, збереження літургійних постанов Замойського Синоду. В цьому рішенні наголошується, що антимінс слід класти під верхній обрус на святій трапезі, а також використовувати «філіокве» у Символі Віри, що означає ісповідувати походження Святого Духа «від Отця і Сина»⁷⁰.

Не обійшлося і без рішень в часі війни Росії з Україною. У 2015 р. на 69-ій сесії АСУ у постанові №6 владики Синоду рекомендують використовувати окреме прохання у сугубій ектенії під час Божественної Літургії, що стосується молитв за український народ, воїнів, постраждалих та мир:

«Ще молимося, щоб Господь Бог зіслав Святого свого Духа на весь український народ і дав йому ласку витривалості у вірі, надії й любові серед теперішніх важких випробувань; дарував йому мир та визволив від усяких ворогів, щоб він міг у справедливості і правді прославляти доброго й милосердного Бога, — Господи, вислухай і помилуй».

«Ще молимося за Божу опіку над усіма воїнами, які виконують свій обов'язок захисту Вітчизни, щоб Господь Бог зміцнював їхні відвагу й мужність та охороняв від ворогів, видимих і невидимих, — Господи, вислухай і помилуй».

«Ще молимося за тих, які постраждали внаслідок бойових дій: за поранених, переселенців; тих, які втратили рідних, помешкання, майно; за всіх тих, які перебувають у зоні конфлікту, щоб Господь Бог захистив та оздоровив їх, зберіг від усякого лиха та обдарував своєю благодаттю, — Господи, вислухай і милостиво помилуй»⁷¹.

Ці прохання стали ще більш актуальними після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. і початку нової фази війни. В часи митрополита Андрея теж були дві Світові війни, і, напевно, теж могли бути якісь

⁶⁹ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ. 2015, 234.

⁷⁰ Див. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ. 1998, 3-5.

⁷¹ Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького УГКЦ. 2015, 234.

додаткові прохання на ектеніях, про захист воїнів, мирних жителів і про закінчення війни. Але в часі досліджень Відомостей таких фактів не було знайдено. Як вже згадувалося у другому розділі, єдиними змінами в ектеніях було виключення зі всіх поминань імператора, у зв'язку з розпадом Австрійської імперії.

Ну і третє рішення вже стосується сакрального мистецтва. У постанові №2 87-ї сесії АСУ 2021 р. єпископи затвердили «Інструкцію про порядок планування будівництва, розпису, облаштування і збереження храмів та інших сакральних споруд і предметів богослужбового призначення»⁷². Ці рішення свідчать про постійну турботу Церкви про розвиток літургійних аспектів, збереження традицій та адаптацію до сучасних викликів.

Отже, можна зробити висновок, що сучасні рішення Синодів Єпископів УГКЦ, які були згадані, свідчать про продовження та розширення літургійної спадщини Шептицького. Вони покликані забезпечити розвиток церковного співу, збереження важливих літургійних постанов, а також врахування сучасних викликів і потреб в молитвах в час війни, спричиненою російською агресією. Важливо зазначити, що ці рішення відображають постійну турботу Церкви про духовне благополуччя своїх вірних та їхню участь у літургійному житті. Вони підкреслюють зусилля єпископів і священників у стимулюванні розвитку хорового співу, популяризації богословського значення літургійних обрядів і піснеспівів, а також надають рекомендації для підготовки дяків та організації дяківських шкіл. Таким чином, літургійна спадщина митрополита Шептицького не тільки збереглася, але й продовжує розквітати в УГКЦ протягом останніх років. Рішення, які були прийняті Синодами Єпископів УГКЦ, свідчать про те, що літургія є важливим елементом життя церкви і її розвиток є постійним завданням для єпископів та священників.

⁷² Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2021, 183.

Остаточний висновок підрозділу полягає в тому, що після виходу з підпілля УГКЦ приділяє велику увагу розвитку літургійного та молитовного життя своїх вірних. УГКЦ продовжує наслідувати спадщину Андрея Шептицького, зокрема його підхід до видання, перекладу і друку літургійних книг. Рішення Синодів Єпископів про узгодження та стандартизацію літургійних текстів, видання нових редакцій молитовників та перекладів, а також створення перекладацьких груп свідчать про прагнення Церкви до єдності, якісного духовного навчання та спільного молитовного досвіду. Це свідчить про гнучкість і адаптивність УГКЦ до потреб сучасного часу, включаючи зміни в молитовній практиці.

Також важливо відзначити, що сучасні рішення Синодів Єпископів УГКЦ, пов'язані з літургійними питаннями, відображають постійну турботу про розширення літургійної спадщини митрополита Шептицького. Ці рішення спрямовані на розвиток церковного співу, збереження важливих літургійних постанов і врахування сучасних викликів і потреб в молитвах під час воєнних конфліктів. Рішення Синодів також вказують на зусилля єпископів і священників у стимулюванні розвитку хорового співу, популяризацію богословського значення літургійних обрядів і піснеспівів. Ці рішення свідчать про постійну турботу Церкви про духовне благополуччя своїх вірних та їхню участь у літургійному житті.

Отже, сучасні рішення Синодів Єпископів УГКЦ, що були згадані, продовжують та розширюють літургійну спадщину митрополита Шептицького. Ці рішення сприяють розвитку літургійного та молитовного життя, забезпечують належний духовний супровід вірних і правильне здійснення літургійних обрядів згідно з церковними нормами і традиціями. Церква проявляє постійну турботу про духовне благополуччя своїх вірних та надає їм можливість брати участь у багатогранному літургійному досвіді своєї Церкви.

2.2. Літургійні канони Канонів партикулярного права УГКЦ

У 2014 р. Синод Єпископів УГКЦ, у постанові №12, затвердив на трирічний випробувальний термін із внесеними поправками та доповненнями документ «Канони партикулярного права УГКЦ»⁷³ (далі – КПП). По завершенню цього терміну, Синод Єпископів УГКЦ 2017 р., у постанові №20, затвердив з внесеними змінами КПП⁷⁴. Опісля Блаженніший Святослав відповідним декретом від 3 квітня 2018 р. проголосив КПП, які після публікації на офіційному веб-сайті УГКЦ (ugcc.ua) 7 квітня 2018 р., стали обов'язковими до виконання⁷⁵. На цьому етапі нам необхідно провести аналіз КПП⁷⁶, щоб знайти відповідні літургійні тематики, що відповідають темам, які були розкриті у Відомостях.

Розпочнемо огляд КПП з кан. 46, який відповідає темі, яка заторкалася у Відомостях за 1925 рік⁷⁷. Мова йде про можливість відправлення богослужінь без священника. Згідно кан. 46 § 2 особам поставленим на свічконосця, читця, співця та піддиякона дозволяється виконувати служіння, які вимагають вищих свячень у випадках необхідності та справжньої користі: провадити паралітургійні богослужіння та молитися богослужіння добового кола згідно з приписами літургійних книг⁷⁸.

Опісля, у кан. 65 § 1, йдеться про те, що в певних обставинах життя Церкви або з метою духовної поживи, миряни можуть, за відсутності священнослужителів, провадити паралітургійні богослужіння та молитися богослужіння добового кола згідно з літургійними книгами. Вони також можуть проповідувати Євангеліє відповідно до загального права, за винятком функцій, які вимагають свячень. У § 2, цього ж кан. 65, КПП описують про заохочення активних мирян до поставлення в чин свічконосця, читця, співця та піддиякона.

⁷³ Див. Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ, 2014, 227.

⁷⁴ Див. Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ, 2017, 179.

⁷⁵ Див. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архиєпископа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2018, 78.

⁷⁶ Див. Синод Єпископів УГКЦ. *Канони партикулярного права УГКЦ* // docs.ugcc.ua (17.05.2023).

⁷⁷ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1925, 13.

⁷⁸ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (17.05.2023).

Додається, що у разі відсутності священнослужителя їм належить виконувати служіння, про які йшла мова в § 1⁷⁹.

В підсумку бачимо, що наше право тепер дає можливість відповідальним особам очолювати богослужіння і без священника, коли той відсутній. У часи митрополита Андрея таку можливість давали виключно з благословіння місцевого душпастиря, і на загал будь-які моління в церкві без благословіння церковної влади строго заборонялися⁸⁰.

Наступне питання висвітлюється у кан. 88 § 2, де йде мова про те, що у всі дні Великого посту, окрім субот, неділь та свята Благовіщення Пресвятої Богородиці, не буває іншої Літургії, окрім Передосвячених Дарів. У § 3 продовжується ця тема, де описано, що згідно з літургійними приписами, Церква має так звані алітургійні дні, в які не звершується жодна Божественна Літургія. Такими днями є: середа і п'ятниця Сиропусного тижня, понеділок і вівторок першого тижня Чотиридесятниці, Велика п'ятниця та ін⁸¹. Відповідник цим постановам знаходимо у Відомостях за 1918 р. Тут митр. ордин. пригадує духовенству, що у всі середи і п'ятниці Великого посту, а також в три перші дні Страсного тижня церковний устав приписує служити Літургію Передосвячених Дарів. Львівський провінційний Синод 1891 року⁸² забороняє відправляти в ті дні Літургію Золотоустого, проте за окремим дозволом єпископа, з огляду на певні причини, які описані у Відомостях, дозвіл на служіння Літургії Золотоустого все ж давався⁸³.

Аналог по цій же темі бачимо у Відомостях за 1939 р., де є припис відправляти Літургію Передосвячених Дарів у всі середи і п'ятниці Великого посту. За окремим дозволом дається дозвіл на служіння звичайної Літургії у середи⁸⁴. І останній відповідник знаходимо у Відомостях за 1940 р. Тут митр.

⁷⁹ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (17.05.2023).

⁸⁰ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1925, 13.

⁸¹ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

⁸² Див. *Чинности и Рішеня руского провинціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ 1891*, 265.

⁸³ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1918, 30.

⁸⁴ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1939, 107.

ордин. дає дозвіл всім священникам, які не служать Літургію Передосвячених Дарів в середи і п'ятниці, відправляти в ті дні Літургію Золотоустого. Вийнятками називають тільки три перші дні Страсного тижня, коли йде мова про заборону служити звичайну Літургію⁸⁵.

Після цього, у кан. 89 § 2, КПП описують про відповідне вживання просфор для звершення Літургії:

«Чин проскомидії належить звершувати тільки на просфорі із заквашеного (дріжджового) тіста, що складається тільки з пшеничного борошна, дріжджів і води. Слід вживати свіжу просфору, щоб уникнути її псування. Агнець вирізається з просфори із печаткою хреста з надписом ІС-ХС НІ-КА. Проскомидію Літургії, на якій не передбачається значна кількість Божого люду, можна звершувати на одній просфорі, позначеній печаттю хреста з написом ІС-ХС НІ-КА, однак завжди обов'язковим є повне вирізання агнця і частиць, згідно з приписами літургійних книг. Не слід підготовляти частиці для Євхаристії раніше від Проскомидії, хіба у виняткових обставинах, однак це має робити сам пресвітер і тільки з просфор»⁸⁶.

Аналогічна тема заторкалася у Відомостях за 1930 р. Тут звертається увага на використання свіжих агнів для служіння Літургії. Агніці мали бути відповідної величини, як і самі частиці. Також торкалася тема засушених агнів і частиць, які керівн. Архиєп. дозволяло вживати тільки протягом тижня. Як зазначалося, такі приписи мали посприяти використанню свіжих просфор для Літургії у всіх Архиєпархії⁸⁷.

Далі, у § 3 кан. 89, йде мова про літургійне вино. КПП зазначають, що для Літургії рекомендується використовувати природне, чисте виноградне вино без додатків. Воно повинне бути якісним, мати приємний запах і смак, а також не бути прокислим. Червоне вино, згідно КПП, вважається найбільш відповідним для звершення Літургії⁸⁸. У Відомостях за 1907 р. бачимо в чомусь подібний цьому припис. Він стосується справи придбання літургійного вина. Керівн. Архиєп. звертає увагу всім священникам, щоб купляли літургійне вино у

⁸⁵ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіяльні відомості*. Львів 1940, 28.

⁸⁶ Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

⁸⁷ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіяльні відомості*. Львів 1930, 19.

⁸⁸ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

перевірених постачальників і перевіряли чи є гарантія, що то вино можна використовувати для Літургії⁸⁹.

У § 8 цього ж кан. 89 йдеться про місце для служіння Літургії. Занагається, що звичайним місцем для служіння Божественної Літургії є посвячений престол у храмі, на якому є антимінс єпархіального єпископа, проте з огляду на надзвичайні обставини Літургію можна звершувати в належно підготовленому місці з обов'язковим використанням антимінсу⁹⁰. Подібна цій темі заторкається у Відомостях. Тут йде мова про окремі випадки, коли дозволяється служити Літургії поза храмом. Вперше цей дозвіл публікується у Відомостях за 1908 р., потім ще повторюється у наступні роки, про що йшла мова у попередньому розділі. Такі дозволи в часи митрополита Андрея давали з огляду на малу площу храмів. Благословлялося служити Літургію на дворі, біля храму, але на спеціально приготованому місці, з обов'язковим використанням антимінсу. Для цього мав бути приготований спеціальний стіл і той стіл заборонялося використовувати в інших цілях, окрім служіння Літургії⁹¹.

Далі у § 9 кан. 89 бачимо припис, згідно з яким, Божественну Літургію слід звершувати після Третього часу, окрім випадків поєднання її з Вечірнею. Проте, у разі виправданої душпастирської потреби, дозволяється звершувати Літургію в будь-який інший час доби⁹². Відповідник цьому знаходимо у Відомостях за 1940 р. Тут керівн. Архиеп. публікує дозвіл на служіння Літургії після обіду у храмах, де є більше 100 парафіян, з огляду на те, що деякі парафіяни через працю не можуть брати участь у Літургії до обіду⁹³.

Також наголошувалося, що у випадку служіння Літургії після обіду всі священники мали постити 6 годин перед Причастям⁹⁴. На даний час в УГКЦ, згідно кан. 89 § 4, священнослужителям, які мають намір звершувати

⁸⁹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1907, 62.

⁹⁰ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

⁹¹ Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1908, 86.

⁹² Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

⁹³ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1940, 63.

⁹⁴ Див. Львівські Архиепархіальні відомості. 1940, 63.

Божественну Літургію, належить постити щонайменше годину до початку її служіння⁹⁵.

Наступну тему бачимо у кан. 90 § 1, де описується, щоб місцеві ієрархи і парохі дбали про навчання людей стосовно частого прийняття Причастя, особливо в неділі та свята, про які мова в кан. 57 КПП, у пасхальний та різдвяний час та в небезпеці смерті⁹⁶. Аналог цьому знаходимо у Відомостях за 1943 р., де опубліковані дев'ять правил до декрету «Про святкування неділі». Три правила стосуються саме цієї теми. У другому правилі йде заклик навчати вірних про важливість Св. Причастя у неділі та свята, четверте – закликає душпастирів працювати над збільшенням кількості причасників у неділі та свята, а п'яте правило стосується заохочування душпастирями молоді до Причастя у неділі та свята⁹⁷.

Ще одну тему КПП, яка перегукується з Відомостями, знаходимо у кан. 114, де у § 3 описується, що Церква заохочує вірних до участі в богослужіннях у дні деяких свят церковного року, серед яких зокрема є свято Торжественного поклоніння пречистим Тайнам Тіла і Крові Господа нашого Ісуса Христа⁹⁸. Тут ми бачимо паралель з Відомостями за 1903 р., де в затвердженому Типику подавався устав свята Пресвятої Євхаристії, яке на той час мало ранг Господського свята з восьмиденним посвяттям⁹⁹. Як бачимо на даний час Синод у партикулярному праві нашої Церкви зводить це свято до одноденного святкування.

Останньою літургійною темою, яку розглянемо в КПП, є піст. Темі посту присвячений кан. 115, де у § 2 описано, що вірні зобов'язані постити в часі Великого посту (Чотиридесятниці) і Страсного тижня, Петрового посту

⁹⁵ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

⁹⁶ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

⁹⁷ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1943, 44.

⁹⁸ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

⁹⁹ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1903, 134.

(Петрівки), Успенського посту (Спасівки) і в часі Різдвяного пісту (Пилипівки)¹⁰⁰. Далі по пунктах йде детальний опис всіх деталей щодо посту:

- 1) у перший день Великого посту і Страсну п'ятницю – суворий піст, тобто слід утримуватися від вживання м'ясних і молочних продуктів та яєць, а також страв, які містять ці продукти;
- 2) у перший тиждень Великого посту і впродовж усіх днів Страсного тижня потрібно утримуватися від споживання м'ясних продуктів і страв;
- 3) у понеділок, середу та п'ятницю інших тижнів Великого посту слід утриматися від споживання м'ясних продуктів і страв; у вівторок та четвер дозволено всі види їжі;
- 4) в інші пости церковного року вірні зобов'язані: у середу та п'ятницю утримуватися від споживання м'ясних продуктів і страв; у понеділок вівторок та четвер дозволено всі види їжі¹⁰¹.

Інколи піст стосується окремих днів у літургійному році, про що читаємо у наступних § 3 і 4. Тут описано, що всі вірні зобов'язані постити у навечір'я Різдва Христового, навечір'я Богоявлення Господнього, Усікновення Чесної голови святого Івана Хрестителя і Всемірне Воздвиження Чесного і Животворящого Хреста. Також у всі п'ятниці року, окрім випадків загальниць, храмового та дванадесятих свят, належить утримуватися від м'ясних продуктів і страв¹⁰².

Аналоги таким постановам про піст знаходимо у Відомостях за 1937 р. Тут приписується, що у перший тиждень Великого посту і Страсний тиждень заборонено їсти м'ясо, дозволено тільки молочні продукти, а в понеділки, середи та п'ятниці заборонено їсти навіть молочку. В усі інші тижні Чотиридесятниці й інших постів (Петрівка, Спасівка, Пилипівка), заборонено їсти м'ясо: в понеділки, середи та п'ятниці, відповідно дозволено тільки молочні страви. У Сиропусний тиждень є обов'язок дотримання посту як всередині самого Великого посту, тобто, у понеділки, середи та п'ятниці дозволено їсти тільки набіл, а в інші дні дозволено їсти м'ясо з обов'язком вищеприписаних молитов¹⁰³.

У § 5 йде мова про те, що у всі дні посту та періоди загальниць заборонено організовувати та брати участь в гучних забавах, весіллях, танцях, розвагах та

¹⁰⁰ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

¹⁰¹ Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

¹⁰² Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

¹⁰³ Див. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиспархіальні відомості*. Львів 1937, 23.

інших подібних заходах¹⁰⁴. Відповідні рішення знаходимо у Відомостях за 1940 р. Тут керівн. Архiep. закликає молодь стримуватися від танців в часі посту і вживання алкогольних напоїв¹⁰⁵.

Останню тему знаходимо у § 6. В ньому йде мова про звільнення від посту. По-перше, звільнення можливе в періоди загальниць, якими в УГКЦ є: період від Різдва Христового до навечір'я Богоявлення; від неділі Митаря і фарисея до неділі Блудного сина; від Пасхи до Томиної неділі; від Зіслання Святого Духа до неділі Всіх святих. По-друге, посту немає у всі суботи, неділі та дні святкування Нового року (31.12–01.01) і День Незалежності України (24.08). По-третє, від посту звільняються певні категорії людей: діти до 14 років та особи, яким виповнилося 60 років; важкохворі; вагітні; матері після пологів і ті, що годують груддю; ті, що подорожують (якщо час подорожі перевищує вісім годин); ті, що важко працюють; ті, що харчуються зі столу інших; убогі, котрі живуть з милостині; І, по-четверте, говориться, що в деяких випадках від посту може звільняти місцевий ієрарх, взамін заохочуючи вірних до здійснення діл побожності та милосердя¹⁰⁶.

На цьому етапі варто повернутися до Відомостей за 1937 р., де ми знаходимо аналог попередньому параграфу з КПП. Тут говориться, що в інші дні тижня, про що мова йшла вище, дозволено їсти м'ясо, за умови певних молитов перед їжею. Перед кожним споживанням м'яса – 5 разів «Отче наш» і 5 разів «Богородице Діво», а священникам – 50 Псалом. Всі суботи і неділі є днями без посту. Також дивлячись на тогочасні потреби, митр. ордин. дозволяв вживання смальцю замість масла в ті дні, коли дозволено їсти тільки молочку, а в деяких випадках дозволяв парохам і сповідникам давати дозвіл на звільнення від посту парафіянам відповідно до їх потреб, як от недуги, убогість, важка праця тощо.

¹⁰⁴ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

¹⁰⁵ Див. Львівські Архiepархіальні відомості. 1940, 25.

¹⁰⁶ Див. Канони партикулярного права УГКЦ (18.05.2023).

Плюс до цього керівн. Архиєп. давало окремі дозволи звільнення від посту для школярів, їхніх батьків, вчителів і їхніх родин¹⁰⁷.

В цілому, дане дослідження дозволяє зробити висновок, що літургійні канони КПП в багатьох випадках спираються на літургійне надбання УГКЦ з минулих століть, зокрема Відомостей, виданих за часів митрополита Андрея Шептицького. Помітно, що сучасні каноністи, складаючи ці літургійні канони КПП, докладно вивчили літургійні постанови, які наш Церква вже мала в минулому. Тому в деяких моментах ми бачимо повторення, в деяких уточнення, а в деяких якісь нові додатки, відповідні до сучасних потреб Церкви. Це все свідчить про загальний розвиток в цьому керунку і це не може не тішити. Важливим також є, що всі вірні і священнослужителі зобов'язані дотримуватися всіх постанов і правил описаних в КПП. Це в будь-якому випадку посприяє кращому розвитку УГКЦ в плані літургійного благочестя і загальному порядку щодо всіх літургійних приписів і традицій.

Підсумовуючи другий розділ, можемо зробити висновок, що сучасні літургійні рішення Синодів УГКЦ, відображають постійну турботу про розширення літургійної спадщини митрополита Андрея Шептицького. Цей розділ аналізує рішення Синодів щодо літургійних питань, які розглядалися у Відомостях, в часи митрополита Андрея, а також аналізуються літургійні канони Канонів партикулярного права УГКЦ і їх відповідники у Відомостях. Зокрема, розглядаються питання видавництва літургійних книг і церковної літератури, питання Євхаристії, святих таїнств і треб, а також встановлення церковних свят, церковний спів та інші літургійні рішення, які були прийняті Синодами УГКЦ. Як ми бачимо, рішення та постанови Синодів підкреслюють важливість узгодженості в літургійному житті Церкви та залучення єпархіальних єпископів і вірних до цього процесу. Видання декретів, постанов та інших документів Синодів на цю тематику свідчать про постійну турботу та розуміння Глави УГКЦ

¹⁰⁷ Див. Львівські Архиєпархіальні відомості. 1937, 23.

і всіх єпископів щодо розвитку літургійного життя, покращення молитовної практики та забезпечення духовних потреб вірних. Це має велике значення для духовного зростання та гармонійного розвитку всієї Церкви. Також досліджено вплив літургійних канонів партикулярного права УГКЦ на формування літургійної практики та сприяння літургійній згоді та єдності в Церкві. Ці канони встановлюють норми і правила, які структурують літургійне життя і сприяють його вдосконаленню. Аналіз стану літургійних питань УГКЦ вказує на досягнення, зміни та прогрес у цій сфері після виходу Церкви з підпілля. Він свідчить про постійне зростання духовності, усвідомлення літургійних традицій та постійне прагнення до поліпшення літургійного життя в УГКЦ.

ВИСНОВОК

У ході дослідження було проаналізовано архівні документи Львівських Архиепархіальних Відомостей в період служіння праведного митрополита Андрея Шептицького та рішення Синодів УГКЦ після виходу з підпілля, зокрема літургійні канони Канонів партикулярного права УГКЦ.

У першому розділі вдалося дослідити важливу роль Львівських Архиепархіальних Відомостей у житті Львівської Архиепархії в першій половині ХХ ст. Львівські Архиепархіальні Відомості – це ще одне мало досліджене джерело, яке відображає служіння, діяльність і спадщину великого мужа Церкви – митрополита Андрея, з якого можемо черпати багато корисних думок, які залишаються актуальні для Церкви в наш час. Це дослідження підкреслює важливість збереження та примноження літургійного доробку митрополита Шептицького як надзвичайно цінної спадщини для всієї УГКЦ. Митрополит залишив своїм нащадкам непересічну спадщину, яка надихає нашу сучасну греко-католицьку Церкву до подальшого розвитку і удосконалення літургійного життя.

Аналіз цих джерел показав, що через Відомості мирянам надавалася можливість ознайомитися зі змінами в церковному житті, літургійними рішеннями, пастирськими листами та іншою важливою інформацією, пов'язаною з Львівською Архиепархією та всією Митрополією. Аналіз літургійних публікацій в Відомостях дозволив зрозуміти стан літургійного життя в УГКЦ за часів митрополита Андрея. Результати дослідження свідчать про важливість літургійних питань для митрополита Андрея та його працю щодо оновлення Церкви, забезпечення її свободи і передачі наступним поколінням без зайвих нашарувань.

У другому розділі проаналізовано сучасні літургійні рішення Синодів УГКЦ. Виявлено, що ці рішення відображають постійну турботу про розширення літургійної спадщини митрополита Андрея Шептицького. У розділі

досліджуються рішення Синодів, які відповідають тим, які колись були опубліковані у Відомостях, а також аналізуються літургійні канони Канонів партикулярного права УГКЦ і їх відповідники у Відомостях. Аналіз стану літургійних питань УГКЦ після виходу з підпілля показує досягнення, зміни та прогрес у цій сфері. Результати свідчать про зростання усвідомлення літургійних традицій та постійне прагнення до покращення літургійного життя в УГКЦ. Видання декретів, постанов та інших документів Синодів підтверджують турботу Глави УГКЦ і всього грона єпископів щодо розвитку літургійного життя, покращення молитовної практики та задоволення духовних потреб вірних.

Загальний висновок з дослідження полягає в тому, що літургійне життя в УГКЦ має велике значення для духовного зростання і гармонійного розвитку всієї Церкви. Процес оновлення та розвитку літургійного життя, розпочатий митрополитом Андреем Шептицьким, продовжується сучасними Синодами УГКЦ і вказує на те, що літургійна сфера жива, має своє продовження і природньо розвивається. Важливо підтримувати спадщину митрополита Андрея та забезпечувати узгодженість у літургійній практиці, зберігаючи традиції, адаптуючися до потреб і викликів сучасного світу.

Таким чином, дослідження літургійних аспектів Львівських Архиепархіальних Відомостей та рішень Синодів УГКЦ підкреслює значущість літургійного життя для Церкви та вірян. Воно підтверджує постійну турботу митрополита Андрея Шептицького та Синодів УГКЦ про збереження та розвиток літургійного доробку, а також вказує на необхідність подальшого дослідження та покращення літургійного життя для глибшого занурення в молитву, розуміння віри та духовного зростання. Важливо розуміти, що літургійне благочестя УГКЦ постійно розвивається та адаптується до сучасних реалій, проте залишається вірним своїм корінням і сприяє поглибленню віри, формуванню духовності та збереженню цінностей греко-католицької традиції.

Результати цієї праці можуть слугувати основою для подальших робіт у сфері літургійного життя УГКЦ, дослідження літургійних практик і звичаїв, а

також розвитку і впровадженню нових ініціатив для покращення духовного і літургійного життя Церкви.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Архиерейський Синод УГКЦ в Україні. *Норми служіння Божественної Літургії*. 6 квітня 2016 // *Офіційні документи УГКЦ docs.ugcc.ua* (19.05.2023).
2. Архиерейський Синод УГКЦ в Україні. *Постанови Дев'яносто третьої сесії Архиерейського Синоду УГКЦ в Україні*. 6 лютого 2023 // *Офіційні документи УГКЦ docs.ugcc.ua* (19.05.2023).
3. Блаженніший Святослав. *Декрет про зміну назви Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ*. 26 жовтня 2021 // *Офіційні документи УГКЦ docs.ugcc.ua* (24.05.2023).
4. Блаженніший Святослав. *Розпорядження про офіційні церковнослов'янські літургійні видання УГКЦ*. Київ 2014.
5. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1901.
6. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1902.
7. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1903.
8. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1904.
9. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1905.
10. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1906.
11. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1907.
12. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиєпархіальні відомості*. Львів 1908.

28. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1930.
29. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1931.
30. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1932.
31. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1933.
32. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1936.
33. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1937.
34. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1938.
35. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1939.
36. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1940.
37. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1942.
38. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1943.
39. Греко-католицький митрополичий ординаріат. *Львівські Архиепархіальні відомості*. Львів 1944.
40. Кісь Н. *Пам'ять та ідентичність українських греко-католиків. Про джерела історичної політики УГКЦ*. Львів 2018.
41. Ленцик В. *Визначні постаті Української Церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий*. Львів 2001.
42. Назарко І. *Київські і Галицькі митрополити. Біографічні нариси (1590-1960)*. Торонто 1962.

43. Небесняк Є. *Митрополит Андрей, Обширне популярне видання про галицького митрополита Слугу Божого Андрея Шептицького (1865-1944)*. Рим-Львів 2003.
44. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 1998.
45. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2001.
46. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2002.
47. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2003.
48. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2006.
49. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2008.
50. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2009.
51. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2010.
52. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2011.
53. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2012.
54. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2013.
55. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2014.
56. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2015.

57. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2016.
58. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2017.
59. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2018.
60. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2019.
61. Патріарша курія УГКЦ. *Благовісник Верховного Архiepіскопа Києво-Галицького УГКЦ*. Львів 2021.
62. Синод Єпископів УГКЦ. *Інструкція про впорядкування книговидання в УГКЦ*. 3 листопада 2020 // *Офіційні документи УГКЦ docs.ugcc.ua* (24.05.2023).
63. Синод Єпископів УГКЦ. *Інструкція щодо обмеження почесностей християнського похорону для духовенства Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства УГКЦ*. 31 жовтня 2009 // *Офіційні документи УГКЦ docs.ugcc.ua* (19.05.2023).
64. Синод Єпископів УГКЦ. *Інструкція щодо Причастя немовлят і дітей в УГКЦ*. 5 листопада 2015 // *Офіційні документи УГКЦ docs.ugcc.ua* (19.05.2023).
65. Синод Єпископів УГКЦ. *Канони партикулярного права УГКЦ*. 4 квітня 2018 // *Офіційні документи УГКЦ docs.ugcc.ua* (19.05.2023).
66. Синод Єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012.
67. Синод Єпископів УГКЦ. *Пастирські та літургійні роз'яснення щодо Чину християнського похорону*. 31 жовтня 2009 // *Офіційні документи УГКЦ docs.ugcc.ua* (19.05.2023).
68. Синод Єпископів УГКЦ. *Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 2022*. 17 липня 2022 // *Офіційні документи УГКЦ docs.ugcc.ua* (19.05.2023).

69. Синод Єпископів УГКЦ. *Чин хрещальної Літургії для дорослих і дітей.*
22 січня 2020 // Сайт Патріаршої катехитичної комісії st.ugcc.ua
(19.05.2023).
70. *Чинности и Рішеня руского провінціяльного Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ 1891.* Львів 1891.